

d' Avereester

KRONIEK

36^e jaargang No. 4
december 2019

Een oude Ansichtkaart van Sluis IV,
gelegen tussen Balkbrug en Nieuwleusen

INHOUDS OPGAVE

36^e jaargang No. 4
december 2019

03

WOORD VOORAF
JOOP MOES

04

VAN DE BESTUURSTAFEL
HET BESTUUR

06

DE GEBORTE VAN DE
VEENKOLONIE DEDEMSVAART
HELMUTH RIJNHART

16

SPREEKWOORDEN, SPEUR- EN
KLEURPLAAT
BLEKKIE

18

TINY PADBERG-HARBERS AAN
HET WOORD
MARRY BRAND-DOOSJE

22

SPORTPLOEG O.L.S. OUD
AVEREEST

24

VAN DE REDACTIE
REDACTIE

26

DE HOEK HALVEWIJK-
HOOFDVAART
HENK JAN KRIKKE

31

WILLEM JAN VAN DEDEM,
AANLEGGER VAN DE
DEDEMSVAART
FRITS SCHMIDT

37

DE BOERDERIJ MULDERIJ 10
HENK BARTELD

38

EEN EEUW GELEDEN
JANNY SLOT-KELDER,
GERRIT SLOT

WOORD VOORAF

Evenmin als u heb ik Jacobus Koelman gekend. Ik weet echter wel wie hij was. Jacobus werd geboren in 1631 en studeerde in Utrecht filosofie oftewel wijsbegeerte en behaalde daarin op 24-jarige leeftijd de doctorstitel. Toen bleek dat hij daarmee maatschappelijk niet veel kon beginnen, omdat hij stellingen had verkondigd die sommige hoogleraren niet aanstonden, bekwaamde hij zich in de theologie en na één jaar studie godgeleerdheid mocht hij zich als dominee beroepbaar stellen.

Na enkele jaren ambassadepredikant te zijn geweest, werd hij dominee in Sluis. In de tijd dat hij daar predikant was brak het jaar 1672 aan. Dat jaar, zo leerden we op de lagere school, zou de geschiedenis ingaan als het rampjaar. Het volk was redeloos, de regering radeloos en het land redeloos. In het zgn. Eerste Stadhoudersloze Tijdperk, van 1650 – 1672, werden grote delen van ons land aangevallen en bezet door Engeland, Frankrijk en door de bisdommen Keulen en Münster. Het dagelijks leven van velen was ontregeld. Veel scholen, banken, rechtbanken, schouwburgen en winkels waren gesloten en veel handelaren gingen failliet. En dit kwaad kwam over ons land, zo betoogde dominee Koelman op Tweede Kerstdag 1672, allemaal over ons omdat het volk de rustdag (zondag) niet meer in ere hield, maar ontheiligde door te spelen, rond te hangen en te drinken in herbergen. En op de tweede feestdagen legde men het werk neer, hoewel daarvoor in de Schrift geen enkel gebod te vinden zou zijn. Zijn boodschap was dus kortweg: Schaf alle tweede feestdagen af en laat de zondag de enige rustdag zijn in de week. Zijn opvatting hierover werd niet door zijn collega's gedeeld. Hij kreeg slechts één medestander. Meer dan 20 jaar heeft hij in allerlei wetenschappelijke geschriften en dispuuten geijverd zijn opvattingen te verbreiden, het is hem uiteindelijk niet gelukt.

Wat heeft dat nu te maken met Balkbrug, Dedemsvaart en omstreken? Over het afschaffen van de zgn. bijzondagen zal in dit gebied ook nu geen discussie gevoerd hoeven te worden. Hooguit hoor je wel eens dat er misschien wel één kan worden ingeruild ten gunste van de hier wonende medelanders met een andere dan de Christelijke godsdienst. Over de zo door Koelman verdedigde rustdag wordt nu anders gedacht. Begon het in enkele plaatsen met het openstellen van winkels op een enkele zondag, steeds meer zie je in onze omgeving dat er meer en meer winkels op meer zondagen hun deuren hebben geopend. Wanneer Jacobus Koelman dit alles zou kunnen meemaken, hij zou zich in zijn graf omkeren. Gelukkig leven wij in een tijd en een land waarin wij onze eigen keuzes mogen maken en waar we binnen de kaders van de wet- en regelgeving mogen doen wat onze hand vindt om te doen.

LECTORI SALUTEM,
JOOP MOES

HET BESTUUR VAN DE BESTUURSTAFEL

NIEUWE LEDEN

In de periode van 15 augustus – 1 november 2019 hebben we de volgende nieuwe leden mogen inschrijven:

B. Bruins, Hoevelaken
C. Moes, Lutten

H.J. Haitjema, Dedemsvaart
J. Drog, Dedemsvaart

Allen hartelijk welkom bij de Historische Vereniging Avereest.

KIEKJESDAGEN

Zoals we al meldden in de kroniek van september jl., worden op zaterdag 28 december en zondag 29 december van 13.00 - 17.00 uur weer de kiekjesdagen georganiseerd in de Gashouder. Bij heel veel van onze leden is de gang van zaken tijdens deze dagen wel bekend: veel groepsfoto's bekijken, namen invullen en natuurlijk herinneringen ophalen met oude vrienden en bekenden. Elk jaar is het weer een terugzien van oude bekenden, een reünie. De vrijwilligers van de HVA doen hun uiterste best om iedere keer weer een gezell-

lige sfeer te creëren door te zorgen voor een lekker (en gratis) kopje koffie (met een "kniepertien") en een glaasje glühwein.

Aan u vragen we foto's die in uw bezit zijn, maar wellicht interessant zijn voor onze vereniging, mee te nemen. Wij willen ze graag scannen en u krijgt daarna uw eigen foto('s) direct weer mee.

Op zaterdag 28 december, om 14.00 uur, vindt in de theaterzaal van de gashouder de presentatie van het boek "Omarmd door Faam, verguisd door Fortuin", geschreven door Frits Schmidt, plaats. (Zie ook het artikel elders in deze kroniek).

Vrijwilligsters van de HVA zorgen dat er steeds voldoende "knieperties" voorradig zijn. (Collectie HVA)

Na afloop van het officiële gedeelte van deze presentatie kan het boek gekocht worden in de foyer van de gashouder.

Op zondag 29 december zorgt het koor "Swingtime" voor de muzikale omlijsting. Samen met u hopen we er weer twee heel gezellige middagen van te maken.

U bent van harte welkom op zaterdag- en zondagmiddag van 13.00 – 17.00 uur. Neem ook familieleden, bekenden en vrienden mee. De toegang is gratis!

EVEN TERUG- EN VOORUITKIJKEN

Het seizoen 2019 ligt al weer een paar weken achter ons. We hebben ook in 2019 een zeer behoorlijk aantal bezoekers mogen ontvangen. M.n. in de maanden mei, juni en september kwamen er veel groepen. In juli ontvingen we de deelnemers van de Zuidwolder boerderijen-fietsstocht. De deelnemers aan de Hoogeveense fiets-

vierdaagse waren in september bij ons te gast.

Voorts zijn er een aantal evenementen op het kalkoventerrein geweest, t.w. Femmez in april en "Festival Oud en Jong" in oktober. Kortom een seizoen met de nodige drukte en gezelligheid.

We zien weer uit naar het seizoen 2020. Noteert u voor dit nieuwe seizoen alvast de volgende datums in uw agenda:

1. Onze jaarlijkse ledenvergadering staat gepland voor maandag 30 maart 2020.
2. Op zaterdag 18 april a.s. gaat ons museum weer open voor bezoekers. Gedurende de komende maanden hopen we het museum weer op te frissen voor het komende seizoen. In ons maartnummer komen we op beide activiteiten nog uitgebreid terug.

HET BESTUUR

UITNODIGING

Op zaterdag 28 december 2019 wordt het boek "Omarmd door Faam, verguisd door Fortuin", geschreven door Frits Schmidt, gepresenteerd in de Theaterzaal van GashouderPodium te Dedemsvaart.

Het programma ziet er uit als volgt:

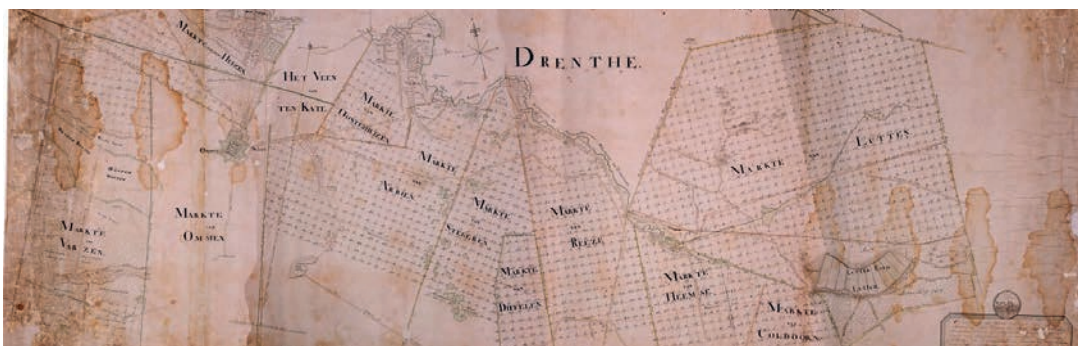
13.45 - 14.00 uur	Ontvangst met koffie / thee
14.00 uur	Welkom door Barend Rooseboom, voorzitter HVA
14.05 uur	Inleiding door Frits Schmidt
14.20 uur	Uitreiking eerste exemplaar aan de familie Van Dedem

Aansluitend is er gelegenheid voor een gezellig samenzijn.

U wordt van harte uitgenodigd om bij deze presentatie aanwezig te zijn door de Historische Vereniging Avereest.

DE GEBOORTE VAN DE VEENKOLONIE DEDEMSVAART

Mijn favoriete archiefstuk ligt in het Historisch Centrum Overijssel (HCO) onder toegang 0157.1 – inv.nr. 1333. Ik vond deze kaart in 2011 bij het grondig uitkammen van de inventarissen van het HCO. Toen ik deze kaart voor de eerste maal openvouwde, voelde ik me als Howard Carter in het graf van Toetanchamon. Raak! Het is een handgetekende kaart van 63,5 x 177 cm, waarop "het Veen in de Markten van Oosterhuizen, Arriën, Steegeren, Rheeze en Lutten" staat aangegeven.

Historisch Centrum Ommen 0157.1-1333 de Veenkaart van de erven van Marle (1811).

IN KAART GEBRACHT

De kaart is gemaakt in opdracht van "de Heeren ontvanger van Marle, Raadsheer van Dedem, Heer & Meester Eekhout en Consorten, samen aanleggers van eene nieuwe Scheepvaart van Hasselt bij langs de Lichtmis en door den Huls." De datum waarop de tekening voltooid is, is goed leesbaar, 27 februari 1811. De naam van de landmeter die dit kunstwerk heeft gemaakt is helaas weggefallen, maar vermoedelijk gaat het om Christiaan Keetelaar uit Hoogeveen, die met zijn zoons Nicolaas en Frederik Johannes actief was in de veenderijen.

Op de kaart zien we gedetailleerd het veenlandschap van Ommerschans tot Lutten, met daarop de rivier de Reest en de grenzen van de markten in dit deel van Overijssel. Maar het meest opvallend is het ras-

terpatroon met op elk kruispunt een getal. De landmeters hebben het gehele gebied in vierkanten verdeeld met een afmeting van 50 bij 50 Rijnlandse Roeden (188 bij 188 meter) en op elk kruispunt met een grondboor door 6.000 jaar veenvorming geboord, tot ze de zandige ondergrond bereikten, om zo de dikte van de veenlaag te meten. Dat moet een hele toestand geweest zijn met een boor met vele verlengstukken, want ze troffen een veenpakket aan met diktes tot 20 Rijnlandse Voet, ruim 6 meter! Gemiddeld zal de dikte een meter of drie zijn geweest en het aantal boringen ligt rond de 1.900. Een klus waarmee de landmeters de gehele zomer van 1810 druk zijn geweest, terwijl kanaalgravers zich met een vaartje van bijna 50 strekkende meter per dag vanuit de Lichtmis een waterweg

baanden richting de Marke van Oosterhuizen.

DE UITDAGING

De opdrachtgevers van de kaart, Herman Egbert van Marle, Willem Jan van Dedem en Evert Jan Eekhout, waren zwagers van elkaar, respectievelijk zoon en schoonzoon van wijlen Gerrit Willem van Marle (1752-1799). Waarom namen zij de moeite om dit onontgonnen veengebied zo nauwkeurig in kaart te brengen? Wilden ze zich alvast rijk rekenen aan de opbrengst van de turf? Immers, zij waren belangrijke aandeelhouders in deze markten. Maar ze hadden een belangrijke uitdaging voor de boeg: De markegronden waren gemeenschappelijk bezit. En dat is niet een handig concept als je wilt vervenen. Want hoe verdeel je de lusten en de lasten in zo'n onderneming? En daarom stuurden ze al jaren aan op verdeling van de veengronden in de markten.

DE VOORGESCHIEDENIS

Op de kaart zien we de grenzen van de markten. De bestuursvorm markten is omstreeks de 13e eeuw begonnen, waarbij kleine gemeenschappen afspraken maakten over het gebruik van de gronden. In dit systeem zijn de erven met bebouwing veelal particulier bezit en zijn de gronden er om heen gezamenlijk bezit van de oorspronkelijke erven. De eigenaren van die oorspronkelijke erven worden meestal gewaarden genoemd die dan ieder een waardeel in de marke hebben. In Arriën heten ze vanaf 1549 de Erfgenamen. Hun aandelen worden wel *whare* of waardeel genoemd. In de loop der tijden zijn er in deze gemeenschappen erven bijgebouwd. Die hebben dan veelal geen waardeel, want de zaak is immers verdeeld. Of bij de stichting van een nieuw erf is bepaald dat het waardeel van een bestaand erf wordt gesplitst, zodat beide erven een half waardeel hebben. Zo telt de Marke Arriën in 1811 bij de volks-

telling 31 huishoudens, terwijl er "slechts" 19½ waardelen zijn.

De woongemeenschappen van de markten tussen Reest en Vecht zijn veelal geconcentreerd aan de Vecht: Varsen, Ommen, Arriën, Steegeren, Diffelen, Rheeze en Heemse. De markten van Oosterhuizen, Den Huizen en Avereest liggen allen aan de Reest en de markten van Lutten en Colendoorn liggen als eilanden in het veen.

De landbouw werd voornamelijk vlak bij de woonkernen uitgevoerd. Uitzondering hierop is de teelt van boekweit. Daarvoor werd een geschikte plaats in het hoogveen gezocht, dat geëffend werd en waarbij de bovenste laag veenmos werd losgemaakt, gedroogd en vervolgens werd verbrand. Vervolgens werd hier boekweit gezaaid en kon men gedurende een jaar of tien op dit stuk goed boekweit verbouwen. Het "boekweitbranden" bracht echter de nodige risico's met zich mee omdat ze zich konden ontwikkelen tot een veenbrand.

De grenzen tussen de markten in het hoogveen zijn door de eeuwen heen niet scherp vastgesteld. Daar was ook geen reden voor. Er was ruimte genoeg voor de teelt van boekweit en het weiden van schapen. En de waarde van het zwarte goud werd niet ten volle onderkend.

DE MARKE VAN ARRIËN

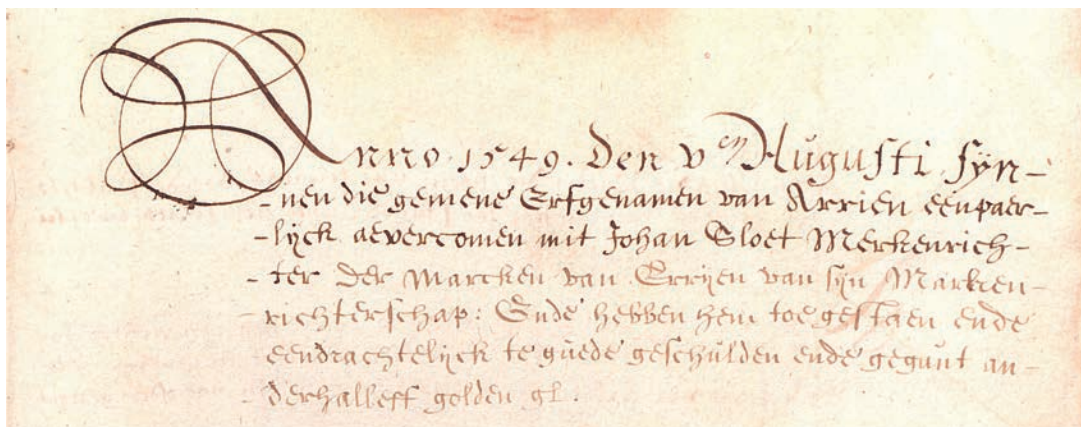
Ik begon dit verhaal met mijn favoriete archiefstuk. Sinds kort strijdt een ander archiefstuk in mijn hoofd om die plaats. Het ligt eveneens veilig opgeborgen in het HCO onder toegang 0157 inv.nr. 29. Het is het marktenboek van de Marke Arriën. Ik weet niet waarom ik dit boek de afgelopen 35 jaar niet eerder uit het depot heb laten halen. Nu was de aanleiding dat ik de geschiedenis in kaart breng van de R.K. St.Vitus parochie te Dedemsvaart, die in 2020 haar 200-jarig bestaan viert. Ik besloot daarbij om het werk van eerdere geschiedschrijvers dunnetjes over te doen en door het raadplegen van originele bronnen

de ontstaansgeschiedenis van de veenkolonie Dedemsvaart onder de loep te nemen. En zo kwam ik onder andere bij het markenboek van Arriën uit.

Historisch Centrum Overijssel, toegang 0157 inv. nr. 29.

Een authentieke kaart uit 1811 is natuurlijk heel mooi, maar wat dacht je van een handgeschreven boek waarvan de eerste bladzijde beschreven is op 6 augustus 1549.

Historisch Centrum Overijssel, toegang 0157 inv. nr. 29. "Anno 1549 den 6den Augusti synden die gemene Erfgenamen van Arriën Eenpaerlich aevercomen mit Johan Sloet Merkenrich fer der Marcken van Arriën van sijn Marckenrichterschap: Ende hebben hem toegestaan ende eendrachtelijck te guede geschulden ende gegunt ander galleff golden gl."

De eerste bladzijde, 470 jaar geleden geschreven, staart mij aan en lacht me uit. Haha! Jij bent er over dertig jaar niet meer en ikke wel! De hele cursus nederigheid in één alinea...

1549! Keizer Karel V regeert al 43 jaar over onze streken. Zijn regeerperiode geldt als de overgang van de Middeleeuwen naar de Nieuwe Tijd. Op het slot Dillenburg pubert de 16-jarige Willem, die pas veel later zijn bijnaam "de Zwijger" zou krijgen. Erasmus is nog maar 13 jaar dood en P.C. Hooft zal pas over 32 jaar geboren worden. In deze Nieuwe Tijd beginnen de marken met een nette administratie van de belangrijkste beslissingen. Die besluiten zullen ze daarvoor ook genomen hebben, maar vanaf nu leggen ze die vast in een zwaar boek, opdat alles bij elkaar blijft. Het is de "harde schijf" van de 16e eeuw.

Bladzijde na bladzijde zie ik prachtige handschriften van opeenvolgende Markenrichters. Ik kan ze niet allemaal ontcijferen. Daarvoor ben ik teveel verwend met het handschrift van 250 jaar later. Ik blader daarom dwars door de Tachtigjarige Oorlog via het rampjaar 1672 tot in de 18e eeuw en daar stop ik op bladzijde 121 op 7 september 1791. Het is het jaar waarin de Zwolse magistraat Gerrit Willem van Marle een plan presenteert om een turfvaart van

Hasselt naar de Avereester Venen aan te leggen. En wat zien we in het markenboek: Het is dezelfde Gerrit Willem van Marle die deze vergadering als waarnemend Markenrichter optreedt namens zijn moeder, de weduwe Van Marle, geb. Golts. Het was haar vader, Gerrit Willem Golts, die aan het begin van de 18e eeuw de ontginning van de Marke Oosterhuizen ter hand nam. Het rechthoekige wegenpatroon in Den Oosterhuis dat al 300 jaar onveranderd is.

Detail Veenkaart 1811 van Den Oosterhuis, geprojecteerd in Google Earth. (Collectie Helmuth Rijnhart)

ONDER- EN BOVENVELD

Op die 7e september 1791 komen de Erfgenamen van Arriën bijeen op de Hof Ridderink, een erf dat, net als de keuterijen in Den Oosterhuis, al lange tijd in handen is van de familie Golts.

Hoewel Van Marle dat jaar veel tijd en geld investeert in zijn plan om een vaart aan te leggen van Hasselt naar Avereest, wordt er in de notulen van de Marke Arriën met geen woord over gerept. Toch komt de turfstekerij wel aan bod. Wat blijkt, er wordt door en in opdracht van de Erfgenamen van Arriën al jaren lang turf gestoken op het Arriër hoogveen. Niet alleen voor eigen gebruik, maar inmiddels ook voor de han-

del. En daar moet nu een einde aan komen. De Erfgenamen krijgen nog tot het eind van het jaar de kans om de gedroogde turf van dat jaar te verkopen en uit de marke te vervoeren. Daarna is het uit met de pret. Ze mogen daarna alleen voor eigen gebruik op een stukje daartoe aangewezen hoogveen, turf graven.

Wat is het geval: in de loop van de voorgaande eeuwen heeft een klein groepje welgestelden de erven in de marken over-

genomen van de oorspronkelijke bezitters. Die mochten dan meestal als keuterboer verder op hun erf. Op deze wijze kregen de nieuwe eigenaren de waardelen van de marken in handen en werden zij de nieuwe Erfgenamen. Wat we vervolgens zien gebeuren aan het einde van de 18e en het begin van de 19e eeuw, is dat nieuwe eigenaren deze erven te koop aanbieden, inclusief de waardelen. Maar in de kleine lettertjes van de verkoopvoorwaarden, staat dat het nieuwe waardeel uitsluitend betrekking heeft op het "onderveld". Het waardeel op het "bovenveld" (het hoogveen) blijft het eigendom van de verkoper. Op deze wijze wordt de marke op slinkse wijze gesplitst,

als voorbereiding op de beoogde verdeling van de veengronden onder de eigenaren, die op deze wijze feitelijk voor een appel en een ei eigenaar worden van het zwarte goud.

Een voorbeeld hiervan zien we bij de verkoop van twee erven in Arriën in het voorjaar van 1815.

Op den 8sten Februarij 1815. des morgens 10 uren, zal ten overstaan van den Notaris J. AMAMA CHEVALLEAU, ten Huize van den Kastelein JAN KOK te Ommen, ten verzoeken der Eigenaren worden ingezet, en op den 22sten derzelfde maand, final worden verkocht:

- 1°. Het ERVE en GOED MEIJERINK, met alle deszelfs Hoge en Lage LANDERYEN, gelegen te Arriën onder de Gemeente Ommen, benevens een volle WAAR in de Markte der gezegde Buurschap.
- 2°. Het ERVE en GOED BRINKHUIS, met alle deszelfs Hoge en Lage LANDERYEN, mede aldaar, benevens twee volle WAAREN, in gezegde Markte.

Overijsselsche Courant 3 februari 1815. (www.Delpher.nl)

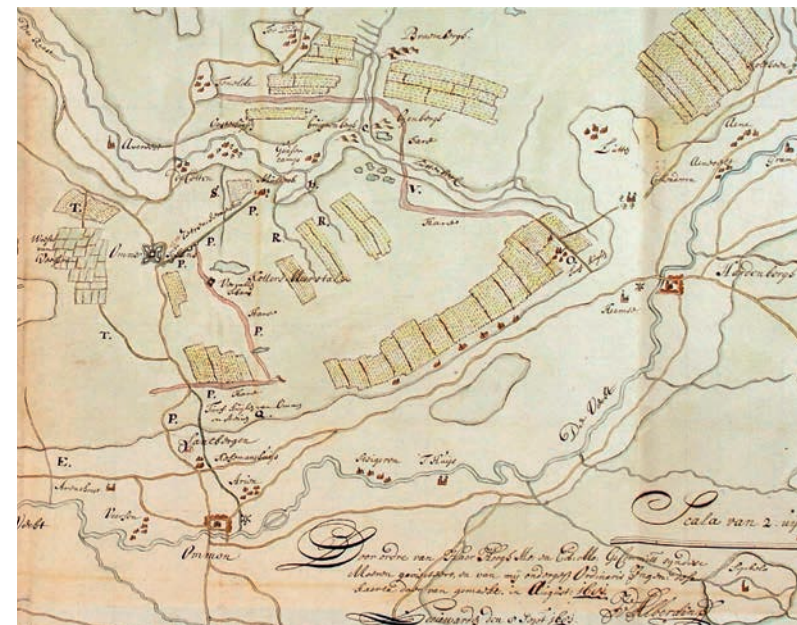
Het zijn de erven Van Marle die deze percelen verkopen. In de advertentie staat dat de koper een volle waar in de Marke Arriën krijgt. Echter, in de acte van Notaris Johannes Amama Chevallerau staat een duidelijke beperking:

„gevoelge acte van Kolmayt, Van den licht totten, dat en den beliden dagte Ommen behoort te zijn, op heden final te verkopen, het twee erve en goet Meijerink, benevens een volle waar in de Marke Arriën, met alle deszelfs Hoge en Lage Landeryen, benevens een volle waar in de Marke der gezegde Buurschap, gelegen te Arriën onder de Gemeente Ommen, met alle deszelfs Hoge en Lage Landeryen, benevens twee volle waaren, in gezegde Markte, te zien aan een baak thans staande digt na de kant der Steger Limietscheidinge, aan de Noordkant tegent het Midden der Eerste Plas noordwaarts de Zandgrond, in de Rooijing op het midden van de Ommerschans, tot aan de zoogenaamde Vriesche Dijk tot daar deze lige aan dezelve stoot.”

Acte J.A. Chevallerau 1815 No 11 Historisch Centrum Overijssel Toegang 122 inv.nr. 3033.
 “De koper krijgt een Volle Waar in de Markte van Arriën, behalven in de Veenen en Gronden gelegen ten Noorden eener Ligne te zien aan Een baak thans staande digt na de kant der Steger Limietscheidinge, aan de Noordkant tegent het Midden der Eerste Plas noordwaarts de Zandgrond, in de Rooijing op het midden van de Ommerschans, tot aan de zoogenaamde Vriesche Dijk tot daar deze lige aan dezelve stoot.”

DE VRIESCHE DIJK

In de verkoopacte wordt de Vriesche Dijk als scheidingslijn genoemd. De notaris bedoelt de zuidelijke Vriesche Dijk, want er liggen er twee door het veen. Hoe zit dat? Welnu, dat is een eeuw geleden haarfijn uitgezocht door Kees Hartmans (1905-1963), zoon van de Dedemsvaartse huisarts

Nationaal Archief toeg. 1.01.19 inv.nr. 2322 voorstel aan de Friese Staten voor inundatie van de Moeren tussen Hasselt en Boertange (1691).

het Heuveltjesbos naar het noordwesten. Het was Hopman Eysinga, gouverneur van Coevorden, die tussen 1600 en 1620 een klein verdedigingswerk stichtte op deze zandrug, ten noorden van de huidige Ommerschans. In 1623 is men begonnen met de bouw van de Ommerschans op de huidige locatie. Deze lag westelijk van de zandrug op een noord-zuid route door het moeras, die alleen in droge periodes begaanbaar was en dan wel de kortste weg vormde van Ommen naar het noorden. Vermoedelijk is de oude versterking daarbij afgebroken. Omdat vanuit de nieuwe vesting de zandrug moeilijk was te verdedigen, is er in 1628 op deze rug een kleine versterking, een redoute, aangelegd ten oosten van de Schans. Tevens is bij die gelegenheid een

retranchement aangelegd, een rechte dijk vanaf Ommerschans naar het Muldershuis in wat nog steeds de Mulderij heet. Op een kaart uit 1691 is het complete vestingwerk duidelijk weergegeven.

Op deze kaart is het verdedigingswerk op de zandrug aangegeven als Vervallen Schans. Op het veen zijn uitgebreide boekweitvelden weergegeven en boven de buurtschap Arriën zijn ook turfkuilen aange-

geven, het bewijs dat de lokale bevolking al aan turfwinning deed.

Onderstaande kaart hoort bij het voorstel dat in 1691 in de Friese Staten is behandeld om de Moeren (venen) van Hasselt tot Bourtange onbegaanbaar te maken door het aanleggen van twee evenwijdige dijken,

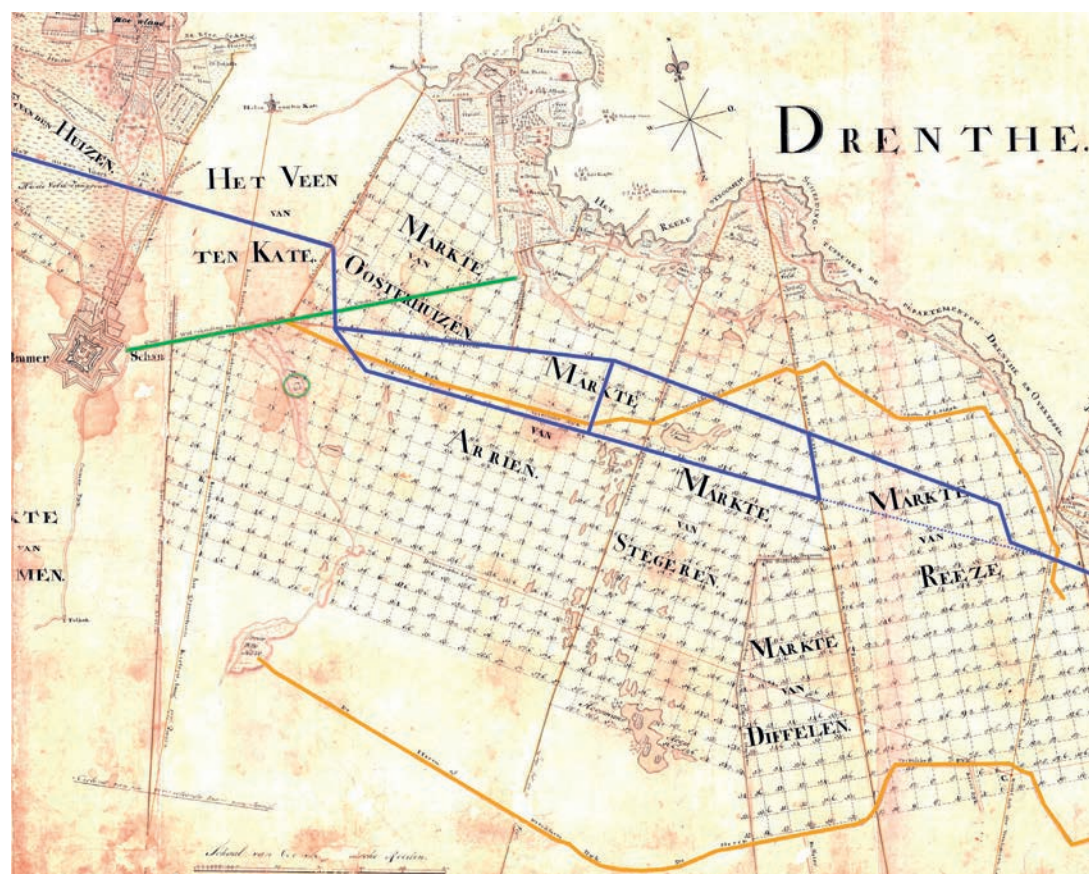
Nationaal Archief toeg. 1.01.19 inv.nr. 2322 voorstel aan de Friese Staten voor inundatie van de Moeren tussen Hasselt en Boertange (1691).

zodat het water hier niet weg kan lopen en het veen dus moeilijk begaanbaar zou worden. Op de volgende kaart uit hetzelfde plan is dat duidelijk aangegeven.

Beide dijken zijn daarna daadwerkelijk aangelegd en daarmee is een waterlinie tot stand gebracht, vergelijkbaar met de Oude Hollandse Waterlinie. Overigens zijn de dijken niet precies volgens deze kaarten aangelegd. Dat zien we op "mijn" Veenkaart van 1811, waar beide dijken worden

vaart. Dat zien we als we de Hoofdvaart en de Langewijk intekenen in de Veenkaart van 1811.

Hier zien we de Vriesche Dijken oranje geaccentueerd, het Retranchement (de dijk tussen Ommerschans en de Mulderij) in groen en het oude verdedigingswerk op de zandrug groen omcirkeld. We zien verder dat de Hoofdvaart vanaf de Kalkwijk (Julianastraat) naar het westen precies langs de noordelijke Vriesche Dijk is gelegd en dat

aangeduid als Vriesche Dijk, waarbij de noordelijke dijk ook wel Heeren Dijk of Staten Lei wordt genoemd.

Het moge duidelijk zijn dat de zuidelijke dijk de scheidslijn vormde bij het verdelen van de veengronden in de marken. De noordelijke dijk heeft een rol gespeeld bij het inrichten van de veenkolonie Dedems-

vaart. Dat zien we als we de Hoofdvaart en de Langewijk intekenen in de Veenkaart van 1811. Hier zien we de Vriesche Dijken oranje geaccentueerd, het Retranchement (de dijk tussen Ommerschans en de Mulderij) in groen en het oude verdedigingswerk op de zandrug groen omcirkeld. We zien verder dat de Hoofdvaart vanaf de Kalkwijk (Julianastraat) naar het westen precies langs de noordelijke Vriesche Dijk is gelegd en dat

werd de grens, en daarmee het tracee van de Langewijk tot aan de knik bij wat tegenwoordig de Julianastraat is. Vanaf de knik werd de Langewijk vanaf plm. 1814 verder gegraven in een richting, loodrecht op de grens tussen de marken Arriën en Stegeren. Met de Hoofdvaart werd omstreeks 1817 begonnen en het oorspronkelijk plan was om deze helemaal tot Sluis VII recht door te trekken. Ten gevolge van de financiële problemen van de onderneming is men niet verder gekomen dan tot de scheiding tussen Stegeren en Rheeze (de Samenwijk), met als resultaat dat het scheepvaartverkeer 150 jaar lang een hele nare bocht moest nemen, de oorsprong van de Rollepaal.

EEN TURFVAART

Terug in de tijd. Op de Vergadering van Erfgenamen van Arriën van 1 juli 1802 wordt een Commissie ingesteld om de mogelijkheid te onderzoeken een turfvaart aan te leggen vanuit de Vecht naar de turfvenen. Die vaart zou dan op de scheiding van de marken Arriën en Stegeren moeten worden gelegd. Deze commissie staat onder leiding van staat van Markenrigter Herman Egbert van Marle (zijn vader is drie jaar daarvoor overleden). In diezelfde vergadering wordt de positie van Van Marle als Markenrigter betwist. Deze titel is sedert mensenheugenis van generatie op generatie overgegaan binnen de familie Golts-van Marle. De familie is van mening dat het Markenrigterschap is gekoppeld aan het bezit van de erve Ridderinkhof. Daar worden de vergaderingen van Erfgenamen ook stevast gehouden. De overige erfgenamen zijn van mening dat die koppeling geen wettelijke grondslag heeft, een dispuut dat nog jaren zal door sudderen. Over de Turfvaart Commissie lezen we in latere notulen niets meer. Maar de aanleg van een turfvaart komt op 12 november 1805 wel opnieuw aan de orde. Het Departementaal bestuur van Overijssel heeft

een verzoek van de erven Van Marle ontvangen om voor eigen rekening een vaart vanaf Hasselt te mogen aanleggen. Het bestuur vraagt de betrokken marken om een oordeel. De Marke van Arriën, onder leiding van H.E. van Marle (!), brengt een positief advies uit onder de voorwaarde dat zij een vaart mogen aansluiten op deze turfvaart. Maar door oppositie van ondermeer de Stad Zwolle krijgt de familie Van Marle geen toestemming. Op 31 mei en 22 juli 1808 bespreken de Erfgenamen een plan voor het aanleggen van een vaart tussen Zwolle en Hasselt, een alternatief voor het plan van de erven Van Marle, waarbij de steden en marken de kosten dragen. De erfgenamen van Arriën antwoorden aan het Departementaal Bestuur heel politiek dat het een prachtig plan is, maar dat de financiële bijdrage die aan de marke wordt gevraagd, onmogelijk kan worden opgebracht. Immers, de marke is een non-profit organisatie waar weinig geld in kas is. Enkele maanden later slaagt Willem Jan van Dedem er namens de erven Van Marle in om alsnog toestemming van Koning Lodewijk Napoleon te krijgen voor het aanleggen van de turfvaart vanuit Hasselt "voor eigen rekening". Zwolle sputtert nog wel tegen, maar op 9 juli 1809 gaat bij Hasselt de eerste schop in de grond.

DE VERDELING VAN DE ARRIËR VENEN

In het markenboek van Arriën zien we dat de Erfgenamen aan het begin van de 19e eeuw al een paar keer geoefend hebben met het verdelen van stukken grond. Zo is op 2 september 1802 de Arrier Flier verdeeld. Omdat de Marke Arriën 19½ waarden had, werd het stuk grond in 39 gelijke stukken verdeeld. Vervolgens trokken de 14 Erfgenamen een lootje, waarmee de volgorde van uitgifte werd bepaald.

DE VERDELING

Op 31 juli 1810 werd op soortgelijke wijze de zogenaamde Angelstede verdeeld. Omdat de kwaliteit van de grond in de Angelstede niet gelijkmatig was, kregen de 39 percelen verschillende groottes, opdat de waarde van ieder perceel redelijkerwijs gelijk zou zijn. Op diezelfde vergadering werd ook een commissie ingesteld om de verdeling van de turfvenen in het noordelijk deel van Arriën voor te bereiden, con-

presenteerde de Commissie onder leiding van W.J. van Dedem het reglement op de verdeling van de turfvenen. In de notulen is ook vastgelegd dat landmeter C. Stenberg de scheiding tussen Arriën en Oosterhuizen heeft uitgemeten en afgebakend. Egbert Habers krijgt de opdracht om deze scheiding door middel van een grup te markeren. Als de kanaalgravers in het voorjaar van 1812 vanaf de Pol het veen in duiken, graven ze een vaart naar het zuiden, "het

de erven Van Marle over te nemen als uitgangspunt voor de verdeling van de veengrond. Daarbij vergoeden ze de gemaakte kosten. Vervolgens wordt landmeter Keetelaar aangesteld om het Arriër Veen in vier blokken te verdelen en af te bakenen en om elk blok in 39 gelijke delen te verdelen. Deze delen moeten door middel van groepen zichtbaar worden gemarkeerd. Keetelaar gaat voortvarend te werk en zo kan de marke op de vergadering van 13 oktober 1812 worden verdeeld. Om de kosten voor het gedane en toekomstige werk te kunnen betalen, besluit de commissie om een stuk grond, 18 morgens groot, gelegen bij het Tweede Blok en de Scheid met Ten Kate, publiek te verkopen. Vervolgens wordt tot de verdeling overgegaan. Het resultaat van de verdeling is keurig aangegeven op een kaart.

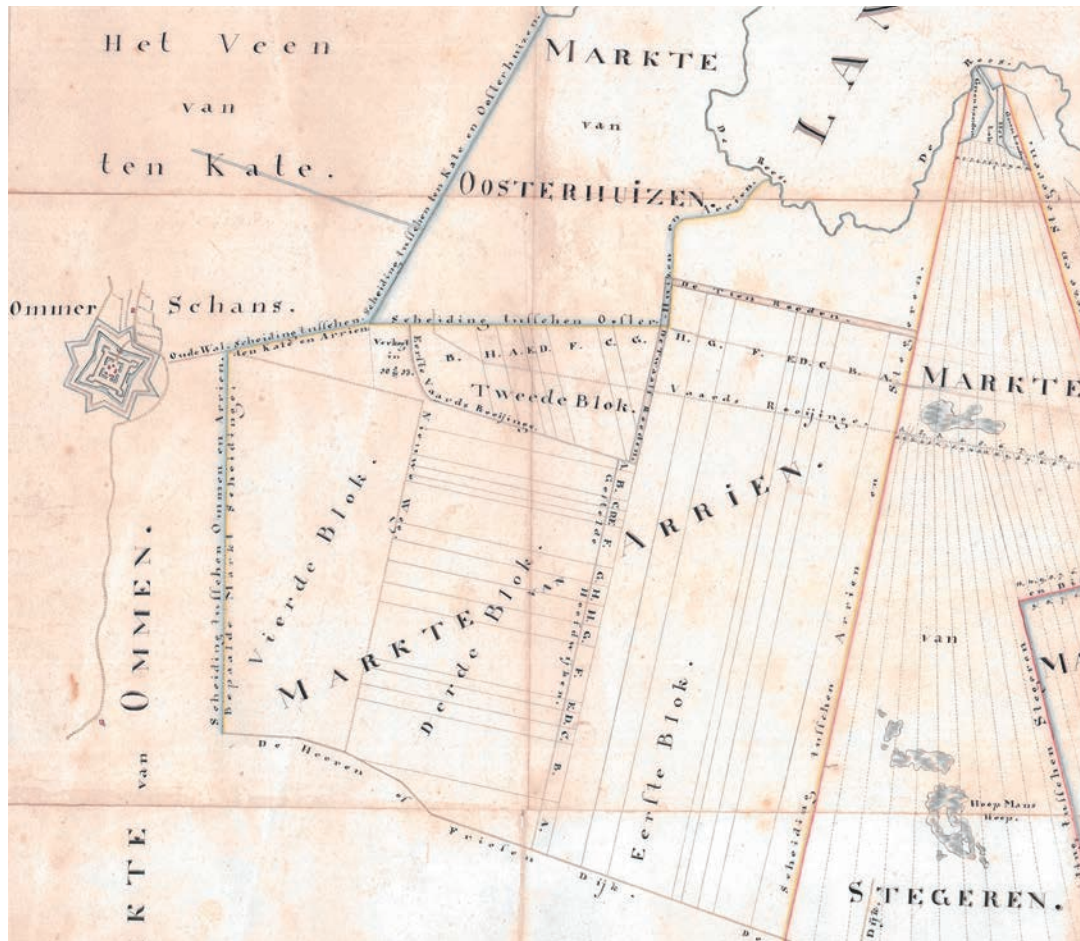
Op deze kaart zien we links van het Tweede Blok de 18 morgens grond die publiek zijn verkocht. Verder zien we hoe het Eerste, Tweede en Derde Blok zijn verdeeld tussen de eigenaren, die genummerd zijn A t/m H:

A. De stad Ommen met 2 waardelen

(4 kavels per blok)

- B. De erven Van Marle met 4½ waardelen (9 kavels per blok)
- C. De Douariere (weduwe) Fridagh met 1½ waardeel (3 kavels per blok)
- D. J.A. Helmich met 1½ waardeel (3 kavels per blok)
- E. J.W.A.J. van Lochteren Stakebrand met 1 waardeel (2 kavels per blok)
- F. De heren De Vos van Steenwijk en W.J. van Dedem met samen 5 waardelen (10 kavels per blok)
- G. S.J. Sandberg met 2 waardelen (4 kavels per blok)
- H. L.A. Steenbergen met 2 waardelen (4 kavels per blok)

In het eerste en tweede blok zien we de kavels van deze eigenaren keurig aaneengesloten liggen. Bij de verdeling van het derde blok, waar de slagen oost-west liggen om een goede afwatering in de wijken te realiseren, had men bedacht dat als de percelen op volgorde vanaf de Hoofdvaart zouden worden verloot, dit een groot nadeel zou geven voor de trekkers van de laatste lootjes. Daarom kreeg de trekker van nummer 1 (de Stad Ommen) niet 4 aaneenge-

Historisch Centrum Overijssel toegang 0157.1 inv.nr. 1334.

form de wetgeving die koning Lodewijk op 10 mei 1810 heeft ondertekend met betrekking tot de verdeling van woeste gronden. Kennelijk was dit een onderwerp dat overal in den lande speelde. Op 3 november 1810

Rak", tot aan de nieuwe scheiding. Vandaar graven ze oostwaarts op deze scheiding: de Kruizinga's Wijk, tegenwoordig Langewijk. Op 17 augustus 1812 besluiten de Erfgenamen van Arriën om "mijn" Veenkaart van

Historisch Centrum Overijssel toegang 0025.1 inv.nr. 1920, de veencolonie Dedemsvaart in 1831.

sloten percelen vanaf de Hoofdvaart, maar 2 percelen vooraan en 2 percelen achteraan. En dus lopen op de kaart de eigenaren op van A tot H en dan van H terug naar A.

Bij de verdelingen zijn 2 lotingen verricht; één voor het eerste en derde blok en één voor het tweede blok. Daarom staan de letters in het tweede blok niet op volgorde.

Zo zien we de veenkolonie aan de Van Dedems Vaart geboren worden. Het kostte nog een decennium voordat de turfgraverij grootschalig op gang kwam, want om hoogveen te kunnen vergraven moet het veen eerst ontwaterd worden, door het aanleggen van wijken en greppels.

Ten slotte: waarom vinden we in het huidige landschap niets terug van de beide Vriesche Dijken en het oude Retranchement tussen Ommerschans en de Mulderij? Welnu, deze dijken waren boven op het drie tot zes meter dikke veenpakket gelegd. En dus zijn ze als sneeuw voor de zon verdwenen toen het veen aan de snee werd gebracht. Bedenk, als je nu over de Wisseling in Dedemsvaart loopt, dat daar ooit op de eerste verdieping van de woonhuizen de Vriesche Dijk liep.

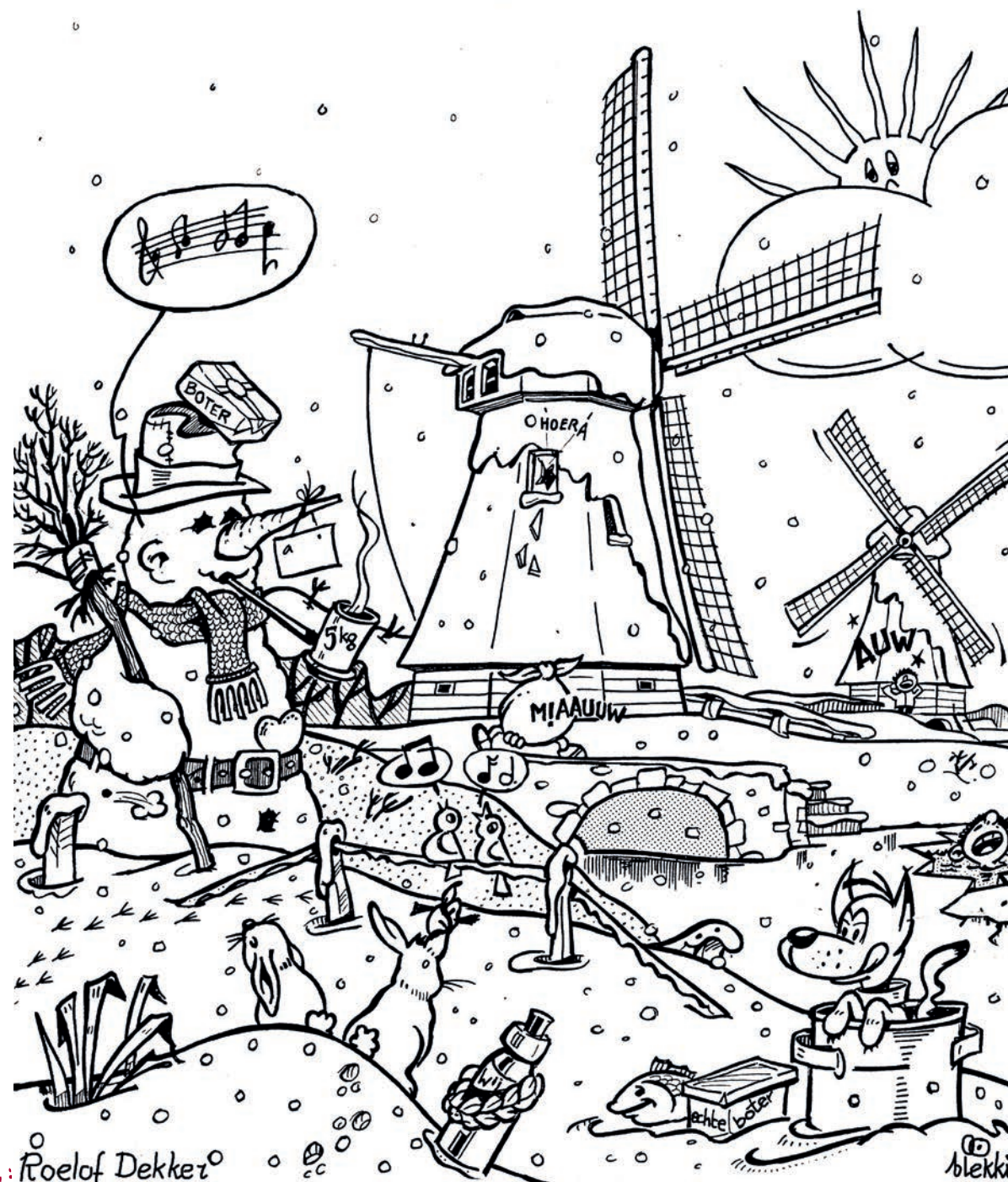
Wil je de kaarten en andere archiefstukken in dit artikel in detail bekijken? Ga naar www.bonmama.nl en klik op de link naar Kroniek 2019-04.

BLEKKIE

SPREEKWOORDEN, SPEUR- EN KLEURPLAAT

In deze tekening zitten spreekwoorden verborgen. Kun je ze vinden? Stuur de spreekwoorden voor 20 januari door naar info@hvavereest.nl, of naar het secretariaat van de Historische Vereniging. Onder de inzenders van de juiste oplossingen verloten wij een leuke attentie.

De jongste lezers (4 t/m 10 jaar) van d'Avereester Kroniek kunnen de tekening inkleuren. Voor de mooiste kleurplaat is er ook een prijs te verdienen. Stuur je kleurplaat, je mag hem eerst ook kopiëren, voor 20 januari naar het secretariaat van de HVA. Natuurlijk houden wij rekening met de leeftijd. Zet er dus wel even bij hoe oud je bent!

TINY PADBERG-HARBERS AAN HET WOORD

Tiny is geboren op de laatste dag van het jaar 1935. Haar geboorte kwam eigenlijk een paar weken te vroeg. Er zou een varken worden geslacht, daar waren het gezin en de slager druk mee. Maar baby Tiny had bedacht dat zij voorrang had. Het varken werd door de slager en zijn hulp in de pekkel gezet en naar de kelder gebracht. Beide mannen vonden daar een lekkere versnapering, een fles jenever. Ze dronken een borrel op de geboorte van de baby en het smaakte zo goed dat de fles helemaal leeg ging.

TINY'S ROOTS

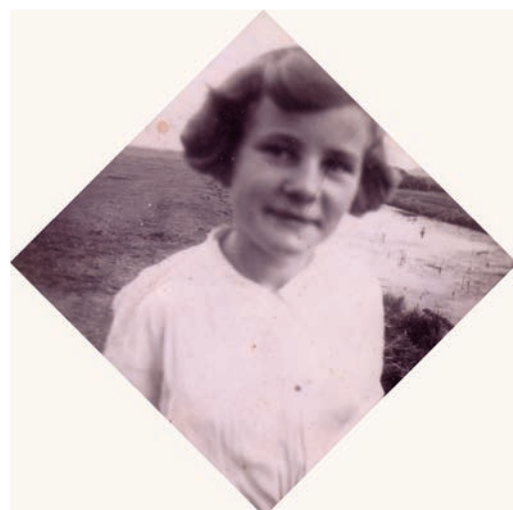
Tiny's ouders waren Bernardus en Thecla. Beiden kwamen van oorsprong uit Schoonebeek. Het gezin bestond uit acht kinderen, drie meisjes en vijf jongens. Tiny was het derde kind. Het gezin woonde aan de Zestiende Wijk in een klein boerderijtje. Vader was dagelijks druk met zijn vee en moeder zwaaide de scepter in het voorhuis. Tiny vertelt dat ze geen armoede heeft gekend, er was altijd voldoende te eten. Van het gezin zijn in de begin jaren vijftig van de vorige eeuw drie kinderen naar Nieuw-Zeeland en Australië vertrokken om daar een bestaan op te bouwen.

De oudste broer heeft later de boerderij voortgezet.

SCHOOLJAREN

Alle kinderen van het gezin gingen naar de Katholieke school aan de Langewijk. Dat was dagelijks een beste tippel. In die jaren was het nog de gewoonte dat elk kerkgenootschap zijn eigen ploegje vormde naar school. Men trok strikt gescheiden op. Er waren aan de Zestiende Wijk maar

twee katholieke gezinnen. Op een dag, het was erg slecht weer, werd even van de gewoonte afgeweken. Vader Harbers had de kinderen gezegd niet langs het water van de Van Rooijenshoofdwijk te lopen.

De vijftienjarige Tiny Harbers.
(Collectie Tiny Padberg-Harbers)

Over de Stegerensallee was het een stuk omlopen. Maar vader besliste en zijn kinderen gehoorzaamden. Het regende dat het goot en op de Stegerensallee stond

De Kleer. Hij was van protestantse huize en bracht een aantal kinderen met paard en wagen naar school. Hij besloot dat de katholieke kinderen ook mee mochten, al protesteerden de andere kinderen wel. Hij gaf als reactie: "Geen gezeur, iedereen mag mee." Enkele leerkrachten die Tiny zich nog herinnert zijn hoofdmeester Plattel, meester Lindeman, meester Siero en juffrouw Swarte.

Na de lagere school bezocht ze de MULO aan de Julianastraat. Met het behalen van haar diploma kreeg Tiny een baan op kantoor bij een makelaar en ze behaalde in de avonden haar praktijkdiploma boekhouden. Vervolgens heeft Tiny nog gewerkt bij Peters scheepsbouw, toen nog in Dedemsvaart, op de administratie.

DE OORLOG

Tiny was nog jong toen de oorlog uitbrak en ze weet nog een enkele herinnering en belevenissen van horen zeggen. Bij haar thuis hadden ze onderduikers. Op een dag kwam er een onderduiker met een kapotte klomp en bij hem was een Duitser. Zij waren met een ploeg onderweg naar Ommen. Moeder nodigde hen binnen en gaf hen koffie en brood. De kinderen moesten even elders spelen. De onderduiker kreeg een andere klomp. Later bleek deze persoon het hoofd te zijn van de ondergrondse en wilde informatie inwinnen over kamp Erica in Ommen waar mensen te werk werden gesteld. Moeder vertelde later dat de Duitse soldaat huilde toen hij haar kinderen zag. Hij had in zijn land ook een gezin en was waarschijnlijk niet vrijwillig in dienst gegaan.

Van de bevrijding weet Tiny nog te vertellen, dat ze met enkele kinderen op de Langewijk de Canadezen met hun tanks zagen. De kinderen mochten erop zitten, maar Tiny durfde niet en begon te huilen. Van de bevrijders kreeg ze voor het eerst van haar leven chocola. Al met al was dit een hele belevenis.

Trouwfoto (1961) Bertus Padberg – Tiny Harbers.
(Collectie Tiny Padberg-Harbers)

TROUWEN

Tiny is in 1961 getrouwd met Bertus Padberg. Hij was een zoon van Theo Padberg en Marie Siero. Bertus had één zuster. Bertus had de ambachtsschool bezocht en geleerd voor timmerman. Na het behalen van zijn diploma ging hij enkele jaren elke zaterdag naar school in Meppel om voor aannemer te leren. Nadat ze waren getrouwd begon hij een aannemersbedrijf achter het café van zijn ouders aan het Rheezerend. Door de jaren heen bouwde het bedrijf verschillende projecten. Bertus en Tiny hadden vier tot zes man personeel in dienst. Deze jongens kwamen van de ambachtsschool en kregen op het

bedrijf hun opleiding tot bouwvakker. Er werd vooral gewerkt met onderaannemers.

Tiny deed voor de zaak de boekhouding, inclusief de loonadministratie. Vertegenwoordigers keken soms wat vreemd dat bij bepaalde aankopen Bertus en Tiny samen beslisten. Voor die jaren was dat best modern. Man en vrouw waren een hecht team.

Er werden huizen en winkelpanden gebouwd. Ook de Katholieke kleuterschool in Dedemsvaart werd door Padberg ge-

bouwd. Daarnaast deed men veel onderhoudswerk. In de latere jaren werden er fietsenstallingen en speeltoestellen voor scholen door geheel Nederland gerealiseerd.

GEZIN EN HOBBY'S

Tiny en Bertus kregen samen vijf kinderen, waarvan er twee zijn overleden bij de geboorte. De drie dochters wonen nu met hun gezinnen elders in Nederland en in Duitsland.

Naast de huishouding en haar werkzaam-

heden voor het aannemersbedrijf was Tiny gedurende veertien jaar secretaris voor het CDA. Voor de begrafenisvereniging Sint Jozef deed ze de administratie. Ze was lid van de Rode Kruis Colonne en gaf, naast de colonneactiviteiten, een korte tijd EHBO op scholen.

Op het schip "Henry Dunant" heeft ze enkele keren geholpen met schoonmaakwerkzaamheden. Tenslotte heeft ze gedurende een hele periode in het bestuur van het Groene Kruis gezeten.

Binnen het gezin was en is Tiny creatief met naaien en handwerken. Tijdens ons gesprek stond de naaimachine nog op tafel.

EEN LEUKE ANEKDOTE

Jan, een broer van Tiny was automonteur geworden en had een tijdje bij een garagebedrijf in Nieuw-Zeeland gewerkt, in de buurt waarheen ook enkele van zijn familieleden waren geëmigreerd. Jan is later in Australië gaan werken. Een hele poos later gingen Bertus en Tiny op fami-

liebezoek in Nieuw-Zeeland en besloten daar een auto te gaan huren. De garagehouder was geïnteresseerd waar ze vandaan kwamen. Nederland en Dedemsvaart kwamen ter sprake. Hij zei: "Hier heeft een tijdje een monteur gewerkt, echt een goede monteur, die kwam geloof ik ook uit Dedemsvaart." Tiny noemde de naam van haar broer. Ja, zei de man, die was het. Hoe klein is dan de wereld.

DE OUDE DAG

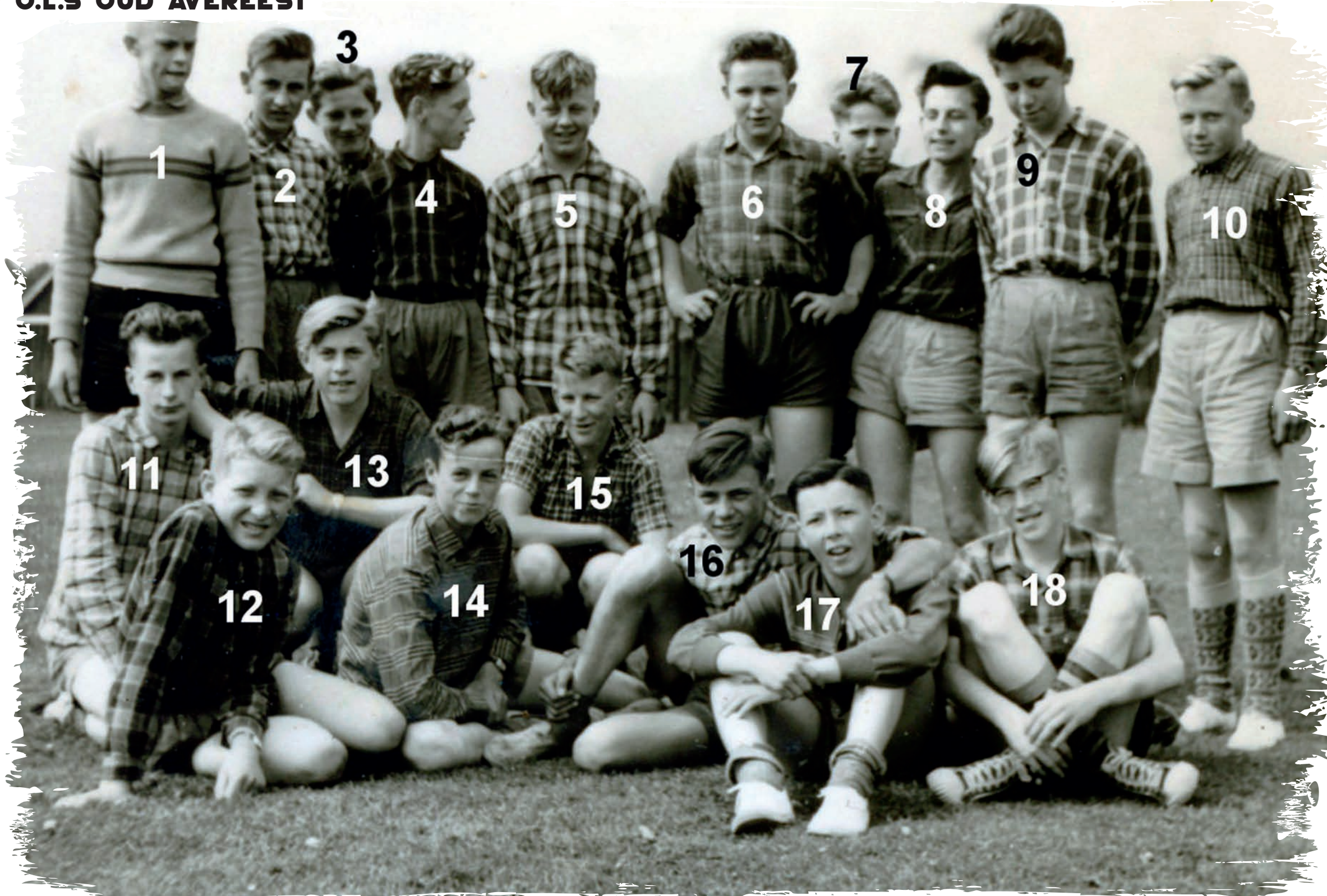
Bertus is in 2001 overleden. Tiny is nog heel actief, ze fietst graag en werkt ook nog met veel plezier in de tuin. Van de PCOB/KBO (Ouderenbond) is ze nog bestuurslid. Nu is het niet meer zo nodig, maar oppassen op haar kleinkinderen heeft Tiny veel gedaan. Met regelmaat is er telefonisch contact met de kinderen, of ze gaat er heen met de auto. Hier geniet ze van.

Personeelsleden van de fa. Padberg aan het werk. (Collectie Tiny Padberg-Harbers)

Café Biljart Padberg, aan het Rheezerend. Links op de foto is nog net het bord van Bouwbedrijf Padberg te zien. (Collectie HVA)

Wie weet de namen van de jongens op deze foto?

VAN DE REDACTIE

OPEN MONUMENTENDAG

“Plekken van plezier”, dat was het landelijke thema van de Open Monumentendag (OMD) op zaterdag 14 september jl. Een belangrijke plek van plezier in Dedemsvaart was het kalkoventerrein, waar het zaterdag vanaf 12.00 uur bruiste van activiteiten.

Het weer was ons weer goed gezind. Het was droog, het zonnetje scheen en de temperatuur aangenaam. De HVA had weer een zeer divers programma voor deze dag samengesteld.

De oud-Hollandse spelen, plezier voor jong en oud.
(Foto: Corien Moes)

Op het terrein kon men onder begeleiding van de klanken van een draaiorgel een rondje “oud Hollandse spelen” doen,

om daarna op het terras in het zonnetje te genieten van een kop koffie of een drankje. In de gashouder presenteerde o.a. Muziektheater VAKK zich met een pre-

De belangstelling voor de verkoopkraam van de HVA was ook tijdens deze dag weer groot. (Foto: Geke Lensen)

view van de musical Shrek, zong het koor Swingtime er lustig op los en verraste een Chinese dansgroep menig bezoeker met haar fraai uitgevoerde Chinese dansen.

In de smederij en de timmerwerkplaats werden diverse demonstraties verzorgd door een aantal vrijwilligers van de HVA. Van een vaartochtje met de vlet werd veel gebruik gemaakt.

Ongeveer 300 à 400 personen brachten een bezoek aan het kalkoventerrein en het museum.

Om 17.00 uur werd deze, voor jong en oud, gezellige middag afgesloten.

SMEDEN

Net als vorig jaar is de Historische Vereniging Avereest weer gestart met cursussen smeden en elektroden lassen in de smederij bij het streekmuseum De Kalkovens. Basischoolleerlingen uit groep 7 en 8 zijn dit jaar als eerste gestart met het smeden. “Spelen met vuur”, “Op het ijzer slaan met een hamer vond ik zwaar”. Enkele reacties van de jonge cursisten. Omdat de leerlingen spelen met vuur en gloeiendheet ijzer kregen ze eerst uitleg over bescherming. Handschoenen aan, veiligheidsbril op en een leren schort voor. Vervolgens legde de smid (Tobias van

Leerlingen van het Vechtdal College leren de kunst van het smeden. (Foto: Corien Moes)

der Heide) uit hoe het vuur moest branden. Met een staaf ijzer in het vuur, uit het vuur en tenslotte het gloeiendhete ijzer bewerken met een hamer op een aambeeld. De eerste pogingen waren moeilijk, maar al gauw kregen de leerlingen in de gaten hoe je het ijzer een vorm kon geven. In deze eerste les was het eindresultaat het smeden van een grote spijker. De cursus smeden voor leerlingen wordt gegeven op drie donderdagmiddagen. De aanmelding werd verzorgd door Vechtdal Cultuurkoepel.

Dezelfde donderdag startte 's avonds ook een cursus smeden voor volwassenen gedurende 4 avonden. Tijdens de eerste avond hebben

de cursisten een flesopener gesmeed om de basisvaardigheden onder de knie te krijgen en het leren omgaan met verschillende werktuigen. Een technische achtergrond is niet noodzakelijk om deze cursus te volgen, het is voor iedereen te doen voor zowel jong als oud. De mogelijkheid bestaat eveneens lessen in elektroden lassen te volgen, echter alleen voor volwassenen. Heb je belangstelling, meld je aan of vraag informatie via info@hvavereest.nl.

DE BOERDERIJEN VAN ZUIDWOLDE

In d'Avereester Kroniek van juni 2019 is vermeld dat de Stichting Oudheidkamer Zuidwolde zich bezig houdt om alle boerenbedrijven in de voormalige gemeente Zuidwolde te beschrijven. Deze gegevens worden thans in boekvorm uitgegeven. Inmiddels zijn er vijf boekjes verschenen: Nolde, Wemmenhove, het Linderveld, Linde en op 9 oktober 2019 is Vuile Riete uitgekomen, waarin de boerderijen staande in deze omgeving worden beschreven. Mocht u interesse hebben dan kunt u uw bestelling doen bij de Oudheidkamer te Zuidwolde, maar ook bij onze vrijwilliger Henk Bartelds (henk-bartelds@planet.nl). Het boekje kost € 15,00.

FOTO'S AVEREEST IN WO II.

In april 2020 zal het 75 jaar geleden zijn dat Avereest werd bevrijd. Binnen de HVA zal hier aandacht aan worden besteed met diverse activiteiten.

Onze vereniging beschikt over veel materiaal (o.a. kranten, boeken en foto's) m.b.t. de oorlog, waarvan er al veel is gebruikt bij in d'Avereester Kroniek gepubliceerde artikelen. De vereniging wil haar collectie “Wereldoorlog II” aanvullen en uitbreiden en wel speciaal met nog onbekende foto's die betrekking hebben op de voormalige gemeente Avereest. Mogelijk zijn er leden bij onze vereniging die foto's bezitten, die ook voor ons interessant en van belang zijn. Die leden roepen we op om met ons contact op te nemen.

DE HOEK HALVEWIJK – HOOFDVAART

Dit artikel gaat over de interessante ontwikkeling en de eerste bewoning van de westelijke hoek van de Halvewijk en de Hoofdvaart. Het bijzondere van de Halvewijk is dat deze wijk in het begin eerst "het Jagerswijk" werd genoemd (nt.1). Veel later werd de Halvewijk veranderd in Peterswijk. Zie ook Wijkend Verleden blz. 70.

DE KADASTRALE ATLAS VAN AVEREEST 1832

Uit de kadastrale atlas van Avereest uit 1832 blijkt dat destijds op de westelijke hoek nog geen bebouwing was. Het gehele perceel aan de zuidzijde van de Hoofdvaart vanaf de Halvewijk tot aan de Boekweitenwijk behoorde destijds aan baron Reint Hendrik de Vos van Steenwijk e.a. en bestond toen nog uit veengrond.

JAN REIJERS KOSTER EN DE AANKOOP VAN HET HOEKPERCEEL

De schipper Jan Reijers Koster heeft het gehele hoekperceel aangekocht in twee delen. Het eerste gedeelte in het jaar 1833 en het tweede gedeelte pas in 1847. Er was genoeg ruimte voor een huis op die hoek. En omdat daar de grond intussen ook ontevend was heeft Jan Reijers Koster er een huis gebouwd.

Het huis links naast de drie bomen is het hoekhuis dat omstreeks 1835 is gebouwd voor Jan Reijers Koster en zijn familie. (collectie HVA)

Jan Reijers Koster, afkomstig uit Hoogeveen, was in 1820 getrouwd met Roelofje Jans Blokzijl. Hij was schipper van beroep. Ook zijn vrouw voer mee op het schip. De standplaats van de schipper Jan Reijers Koster was Hoogeveen. Van hun oudste kinderen zijn de meesten geboren aan boord van hun schip. Dat was nog voordat het huis in Dedemsvaart was gebouwd. De jongste vier kinderen zijn wel in Dedemsvaart geboren in hun huis op de hoek van de Halvewijk en de Hoofdvaart. Zie bijlage. Toen Jan Reijers Koster eenmaal met zijn gezin aan de wal woonde in Dedemsvaart werd hij landbouwer, maar ook vervener. Hij verveende met name bij de Drentse wijk (nt.2).

WONEN IN DEDEMSVAART

Toen ze vanaf 1833 eenmaal woonden op de hoek van de Halvewijk was het een rustige tijd voor de ouders en hun jonge kinderen maar natuurlijk ook voor de oudere kinderen die ook niet meer mee voeren op het schip. Vier van de zes oudste kinderen zijn ook in die tijd getrouwd. Zoals hierboven al is vermeld werd vader Jan Reijers Koster in die tijd ook landbouwer. Immers een aantal van de aangekochte percelen aan de Hoofdvaart en de Halvewijk bestond uit landbouwgrond. Deze percelen waren intussen al ontevend. In totaal heeft de familie Koster 24 jaren gewoond op deze locatie. In het jaar 1855 kwam de vrouw van Jan Reijers Koster, Roelofje Jans Blokzijl, te overlijden. Twee jaar later in 1857 is Jan Reijers Koster zelf ook overleden.

VERKOOP

Vanwege het overlijden van de beide ouders kwam er een verkoop. Op 30 december 1857 kwam het huis en het land in de verkoop. De definitieve verkoop was op 13 januari 1858, ten huize van Frederik Boterman, tapper te Avereest (Dedemsvaart). De verkoop van het onroerend goed be-

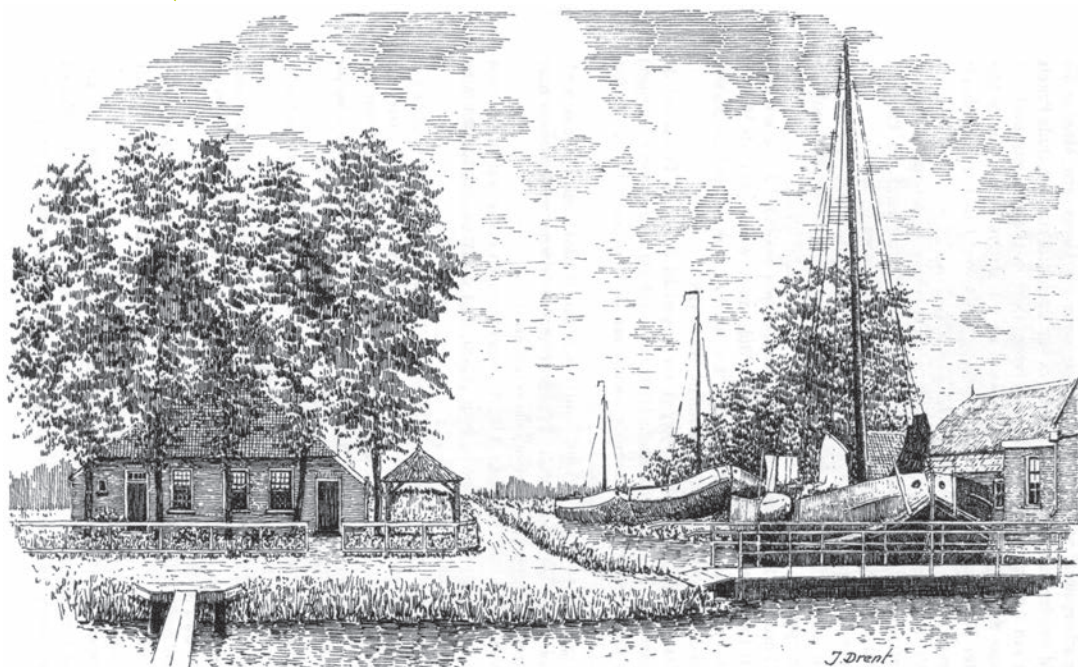
stond uit acht percelen. Vijf van de acht percelen, waaronder ook de woning, werden aangekocht door de vervener Wilhelmus Brink uit Dedemsvaart. De overige drie werden aangekocht door respectievelijk Willem Loff vervener, Arie van Haeringen (schoonzoon van Jan Reijers Koster), vervener, en Hendrik van Haeringen, vervener. Ook deze drie personen kwamen uit Dedemsvaart. Voor het gedeelte dat Wilhelmus Brink kocht, betaalde hij f 4.960.

WILHELMUS BRINK

Het hoekhuis met het hoekperceel en nog enkele percelen waren aldus in 1858 in eigendom gekomen van Wilhelmus Brink (nt.3) zoals hier boven is te lezen. De periode dat Wilhelmus Brink daarvan eigenaar is geweest was maar kort, slechts enkele jaren. Wilhelmus Brink heeft het hoekhuis met de percelen in 1862 doorverkocht aan de broers Hermannus Weener en Roelof Weener, zie hierover verder.

EERST ZAT SCHEEPSBOUWER WEENER AAN DE MARKTWIJK

Hermannus Weener, geb. 1811, kwam uit Hasselt en zijn broer Roelof Weener was in 1813 geboren in Zwollerkerspel. Hermannus Weener was eerst timmerman en zijn broer Roelof Weener was scheepsbouwer, hij had een scheepswerf in Dedemsvaart aan het einde van de Marktwijk op de hoek met de Langewijk. Het ging op zeker moment niet zo goed meer met Hermannus Weener, deze is gestopt als timmerman in Dedemsvaart. Roelof Weener heeft daarna de scheepswerf aan de Marktwijk verkocht aan Frederik Boterman. Frederik Boterman heeft die scheepswerf verhuurd aan de scheepstimmerman Derk Siegers en na 1866 (nt.4) aan diens zwager Albert van Giessel. Korte tijd later is de scheepswerf aan de Marktwijk door Boterman definitief gestopt.

De scheepswerf van Weener aan de Halvewijk. Links de boerderij van weduwe van Hendrik Oosterkamp. (tekening door Jacob Drent)

WEENER BEGINT OPNIEUW AAN DE HALVEWIJK (1862)

Hermannus Weener sr. (nt.5) en Roelof Weener sr. (nt.6) waren intussen zelf opnieuw in Dedemsvaart begonnen met een scheepswerf aan de westzijde van de Halvewijk. Zij hebben die percelen aan de Halvewijk van Wilhelmus Brink overgenomen. In 1862 stonden die eerst op naam van Hermannus Weener sr. en daarna, na zijn overlijden in 1867, kwamen ze op naam van Roelof Weener sr. Vervolgens had na het overlijden van Roelof Weener sr., in 1883, de volgende generatie Weener de scheepswerf overgenomen, met name Hermannus Weener (nt.7). Ruim 35 jaren heeft de familie Weener hier aan de Halvewijk een scheepswerf gehad. Zij hebben hier uitsluitend houten schepen gebouwd. Toen de bouw van ijzeren sche-

pen duidelijk de toekomst van de scheepsbouw was geworden, ook in Dedemsvaart, is Weener gestopt met de scheepswerf aan de Halvewijk. In 1896 werd de scheepswerf te koop aangeboden. (nt.8)

Mr. **MEESTERS**, Notaris te Avereest, zal op **Dinsdag den 29sten Sept.**, des middags 2 uur, in het hotel Steenberg, voor **HERMS. WEENER**,
publiek doen inzetten:
a. Een sedert jaren met succes gedreven **SCHEEPSTIMMERWERF** met bijbehorend huis met schuren, tuin en groenland, op een der beste standen te Dedemsvaart tegenover het marktplein, groot 1.81.00 hectaren.
b. Een daarnaast staand net **BURGERWOONHUIS**, bevattende 3 kamers, keuken, achterhuis en schuur met tuin, groot 0.13.50 hectaren.

Advertentie uit de Zwolsche Courant.

PETERS WORDT DE OPVOLGER VAN WEENER

In 1897 is Peters begonnen met een scheepswerf aan de Halvewijk als opvolger van Weener die daar was gestopt. Overigens kort daarvoor was Peters zelf reeds begonnen met een scheepswerf op de hoek van de Langewijk met de Krikenwijk. Toch is Peters van die locatie vertrokken naar de Halvewijk waar meer ruimte was voor een scheepswerf. De eerste Peters die aan de Halvewijk begon was Johannes Gerhardus Peters, geb. 1870, hij was getrouwd met Maria Elisabeth Juurlink (nt.9). Hij werd in 1923 opgevolgd door Hermannus Bernardus Peters, geb. 1901. Deze werd in 1957 weer opgevolgd door Johannes Gerhardus Peters, geb. 1928. In die tijd is de scheepswerf van Peters flink uitgebreid. De Halvewijk werd toen allang Peterswijk genoemd. Na het sluiten van het kanaal de Dedemsvaart in 1965 heeft Peters de

scheepswerf in Kampen voortgezet. De Peterswijk in Dedemsvaart is intussen gedempt. Op de gedempte wijk ligt nu een straat met de naam Peterswijk.

NOTEN

1. In de Grote Historische Atlas van Nederland, deel 3 Oost-Nederland van 1830-1855 (Groningen 1990) wordt op blz.20 de toenmalige wijk genoemd "Het Jagerswijk". In Wijkend Verleden wordt op blz.70 gewezen op de scheepsjager Hendrik Oosterkamp die toentertijd aan de oostzijde van de Halvewijk woonde en scheepsjager was.
2. Een wereld van turf, pag. 55 en de noten 27,28 op pag. 231.
3. De vader van Wilhelmus Brink was Albert Brink deze woonde aan de Lichtmis, hij was tapper, maar ook collecteur van de afvaartgelden aan de Lichtmis voor Van Dedem. Wilhelmus Brink is in Dedemsvaart

Uitzicht op de Peterswijk, waarschijnlijk is het de laatste foto met open water voor de demping van de Peterswijk. (collectie HVA)

getrouwd met Hilligje Veningen, dochter van Roelof Veningen die woonde in het eerste stenen huis in Dedemsvaart. Wilhelmus Brink was veenbaas, vervener en lid van de veen-directie, verder ook nog landbouwer, grondeigenaar, maar ook bakker en winkelier, hij had vijf kinderen.

4. Derk Siegers, is overl. in 1866
5. Hermannus Weener sr. (1811-1867)
6. Roelof Weener sr. (1813-1883)
7. Hermannus Weener, geb. Dedemsvaart 1854
8. Verkoop advertentie van werf van Weener stond in Zwolschse Courant in 1896.
9. Zie voor de familie Peters ook de familie Juurlink in "Een wereld van turf" pag. 342.

BRONNEN EN LITERATUUR

- Wijkend Verleden (Dedemsvaart 1999) pag. 70,88
- Varend Verleden (Dedemsvaart 2015) div.
- Met pennenstreken langs de Dedemsvaart (Dedemsvaart 2009) pag. 94-97
- J. Drent, Bijdrage tot de geschiedenis van de gem. Avereest (Dedemsvaart 1978) pag. 65,165
- W. Visscher, Een wereld van turf (Gouda 2003)
- G.H. Varwijk, Stap voor stap langs de Dedemsvaart (Dedemsvaart 1983) pag. 69
- P. Makaske, Laatste schip gebouwd op werf Peters scheepsbouw BV. HVA 2003/2, pag. 33,34
- H. Wytzes, Teekman, Dedemsvaart, Scheepswerf Peters. HVA 2007/1, pag. 17
- N.W.H. Rijnhart, Bevolkingsregister gem. Avereest

BIJLAGE

Jan Reijers Koster (1794-1857), tr. Hoogeveen 1820, Roelofje Jans Blokzijl (1799-1855).

Kinderen:

- Reijer Jans Koster, geb. Hoogeveen 1820, ovl. 1854
- Lammigje Koster, geb. a/b schip, Ossenzijl, gem. Oldemarkt 1821, ovl. Dedemsvaart 1896
- Margje Koster, geb. Zwolle 1825, ovl. Dedemsvaart 1851
- Jan Koster, geb. a/b schip gem. Gorssel 1828, ovl. Dedemsvaart 1876
- Trijntje Koster, geb. Hoogeveen 1830
- Katriena Koster, geb. a/b schip, Wijhe 1831, ovl. Dedemsvaart 1871
- Roelofje Koster, geb. gem. Ambt Ommen (Dedemsvaart) 1832, ovl. Dedemsvaart 1858
- Aaltje Koster, geb. gem. Ambt Ommen (Dedemsvaart) 1835, ovl. Dedemsvaart 1904
- Johanna Koster, geb. Dedemsvaart 1838, ovl. Dedemsvaart 1865
- Hermanna Koster, geb. Dedemsvaart 1841, ovl. Dedemsvaart 1894

POSTSCRIPTUM

Beste lezer, in het vorige nummer van de Kroniek (september 2019) schreef ik een artikel over Willem van Barneveld, daarin zijn helaas enkele woorden weggevallen op blz. 27 rechtsonder, de 7e regel van onderen dient u te lezen: Hij heeft twee buitenlandse stages gehad, buitenlandse ervaringen, een in Duitsland en een in Frankrijk.

FRITS SCHMIDT

WILLEM JAN VAN DEDEM, AANLEGGER VAN DE DEDEMSVAART

In 2010 verscheen de tweedelige inventaris van de archieven van de familie Van Dedem. Een fors werk dat maar liefst 710 pagina's telde. Slechts drie ervan handelen over het bescheiden archief van Willem Jan van Dedem. Het lijkt erop dat grote delen ervan zijn verdwenen. Voor een onderzoeker geen ideale situatie. Nader speurwerk leerde dat buiten het in Overijssel gedeponeerde archief ook in Utrecht en Assen nog stukken aanwezig waren. Aan de hand hiervan konden de financiersproblemen van Willem Jan van Dedem en zijn relatie met de Maatschappij van Weldadigheid in beeld worden gebracht. Daarnaast kon gebruik gemaakt worden van het programma Delpher van de Koninklijke Bibliotheek.

Met behulp hiervan kon ik diverse aan Willem Jan gewijde krantenartikelen inzien. Dat heeft veel waardevolle kennis opgeleverd. Willem Jan was immers in die tijd een bekende persoon. Zijn inspanningen was de pers niet ontgaan. Er zijn in de eerste helft van de negentiende eeuw veel artikelen aan hem gewijd. Niet alleen kranten maar ook tijdschriften schreven over hem. En dat leverde eveneens veel interessant materiaal op.

GESCHIEDENIS RAAKT IN EEN STROOMVERSNOELLING

Willem Jan werd in 1776 in Dalfsen in huis Den Berg geboren. Als lid van de adellijke familie Van Dedem zal hij in materiaal opzicht niets tekort zijn gekomen. Zijn jongere jaren speelden zich echter wel af in de nadagen van de Republiek. Het land worstelde met een kwakkelende economie. Ook politiek rommel-

Het geboortehuis van Willem Jan van Dedem te Dalfsen. (Collectie Frits Schmidt)

de het. De patriotten met hun vrijcorpsen eisten in de jaren tachtig van de achttiende eeuw politieke hervormingen op. Hun roep verstomde tijdelijk toen in 1787 de Pruisen een eind aan hun invloed maakten. De orde en het stadhoudelijk gezag werden na het ingrijpen van de zwager van Willem V hersteld. Nog acht jaar kon de gewonde Republiek haar eigen bestaan en dat van het stadhouderschap rekken. In het buitenland bleef echter de onrust

J.W. van Dedem op jonge leeftijd. (Collectie Frits Schmidt)

aanhouden. Zo eisten in Frankrijk de burgers eveneens bemoeienis met het bestuur op. Hier werd de koning afgezet en adellijke en kerkelijke goederen door de staat geconfisqueerd. Vele edellieden verloren niet alleen hun bezittingen maar ook hun hoofd. De guillotine ofwel het revolutionaire scheermes draaide op volle toeren. Toen de Fransen ook nog hun revolutie begonnen te exporteren, moet dat in de rest van Europa een enorme schrikreactie te weeg hebben gebracht. Ook de Republiek kwam bij de Franse revolutionairen in het vizier. In 1794 verschenen de eerste Franse legers in België. De angst nam wat af toen in juli van dat jaar met de val van Robespierre het schrikbewind plaats had gemaakt voor een gematigder en minder bloeddorstiger regering.

Maar toch was daarmee het in de Republiek gegroeide wantrouwen niet weg. Het bleek echter mee te vallen. Toen de Fransen kwamen, rolden hier geen adellijke hoofden en werden geen adellijke bezittingen in beslag genomen. Wel werden ze gebombardeerd tot gewone burgers. En om dat te onderstrepen werden in veel kerken de adellijke wapens van de grafzerken gehakt. Daarbij bleef het en opgelucht kon van een fluwelen revolutie worden gesproken.

Toch was de komst van de Fransen door de familie Van Dedem ingrijpend. De vader van Willem Jan had als drost een bestuurlijke functie vervuld. Daar ontleende hij tot 1795 ook zijn inkomen aan. Het lag in de bedoeling dat Willem Jan een identieke carrière zou doorlopen. Vandaar dat vader Coenraad hem naar de universiteit stuurde om rechten te studeren. Het was niet gebruikelijk dat een dergelijke studie in adellijke kringen met een promotie werd afgesloten. Wie van adel was had immers geen titel nodig om zijn voortreffelijkheid te bewijzen. Nu was echter een koerswijziging nodig. Coenraad adviseerde zijn zoon daarom zijn dissertatie in het openbaar te verdedigen. Temeer daar Coenraad bekend stond om zijn oranjegezindheid. Hij was bang dat Willem Jan hier last van zou krijgen. Omdat een baan binnen het bestuur er niet meer inzat, vestigde Willem Jan zich na zijn studie als zelfstandig advocaat in Zwolle.

DE FAMILIE VAN MARLE

In 1802 trouwde hij met de niet adellijke Judith van Marle. Haar vader was patriotisch gezind geweest. Het lijkt erop dat Willem Jan een aantal van de door zijn schoonvader bepleite vernieuwingen niet volledig afwees. De vader van Judith, Gerrit Jan van Marle, was inmiddels overleden. In zijn nalatenschap zat een plan om een kanaal te graven van Hasselt naar de venen. Willem Jan werd er zo door ge-

boeid, dat hij studies van de wijze van het exploiteren van veengebieden ging maken. Zo bezocht hij de veenderij van Willem de Lille en die van Lambertus Grevijlink. Beiden waren het nieuwe bewind dat na de komst van de Fransen het land bestuurde, toegedaan. Ook hier zien we weer dat Van Dedem de tijdgeest begreep en niet koortsachtig bleef vasthouden aan het oude.

Zijn bezoeken aan De Lille en Grevijlink leerden hem dat als de turf verdwenen

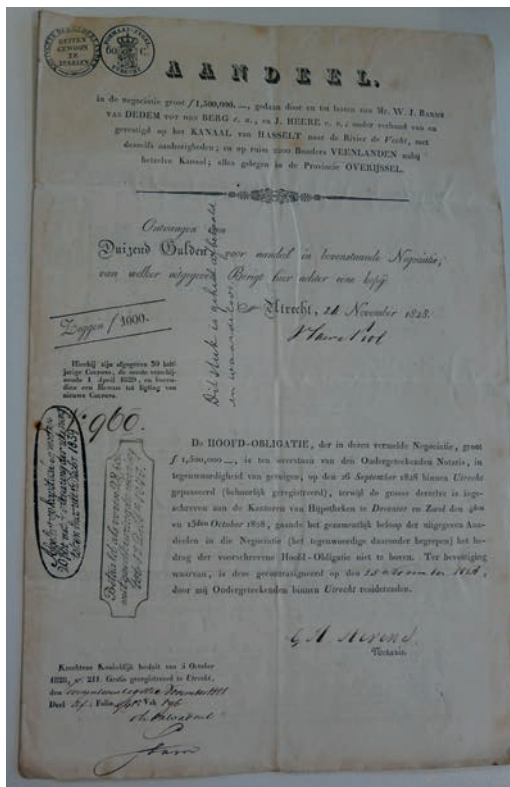

G.W. van Marle. (Collectie Frits Schmidt)

was er een vruchtbaar landbouw gebied voor in de plaats moest komen. Dat betekende wel een forse breuk met de plannen van Van Marle. Die wilde een kanaal enkel om turf af te voeren. De aanlegkosten van de vaart die zijn schoonvader voor de geest had waren ook aanzienlijk geringer dan die van Van Dedem. Waar Van Marle had gekozen voor de korte termijn, koos Willem Jan voor de lange termijn. Hier ligt de kern van de oorzaak van de financiële moeilijkheden waarmee Willem Jan in zijn verdere leven geworsteld heeft.

Het bedrag dat Van Marle voor zijn plannen nodig had overschreed nog niet dat van een halve ton. Met eigen geld was het te realiseren. Dat van Willem Jan eiste veel meer kapitaal dan dat de familie voorhanden had. Men heeft het wel op eigen kracht en met eigen middelen geprobeerd, maar uiteindelijk moest men toch de kapitaalmarkt op. Er was vreemd geld nodig. Veel geld.

De keuzes die men had om dat geld bijeen te krijgen waren in die tijd beperkt. Men kon aandelen of obligaties uitgeven. Aandelen hadden voor Van Dedem het voordeel dat men zou delen in de winst op het moment dat er winst zou worden gemaakt. Voor de aanleg van een kanaal was dit de beste optie. Maar in het Koninkrijk van koning Willem I was men nogal huiverig voor aandelen. Veel liever stapte men in obligaties. Die leverden elk jaar tenminste een vaste rente op, werden afgelost en hadden meestal onroerend goed als onderpand. Als er dan ook nog een aantrekkelijke rente van vier tot vijf procent werd geboden, dan waren obligaties boven aandelen te verkiezen. Zo kwam Willem Jan met een wat merkwaardig product op de markt. Hij gaf weliswaar aandelen uit, maar in feite waren het obligaties. De koper kreeg elk jaar een vast rentebedrag uitgekeerd en elk jaar werd ook een aantal aandelen ingelost. Daarmee zadelde hij zijn onderneming met jaarlijks terugkerende zware financieringslasten op. Een groot deel van het ingelegde kapitaal ging namelijk op aan het betalen van rente en aflossing. Dit ging ten koste van het bedrag dat nodig was voor het graafwerk en de aanleg van bruggen en sluizen. Toen dan ook nog dat graafwerk tegenviel en er veel meer tijd en kosten mee gemoeid waren, wreekte zich dat ogenblikkelijk. De financieringslasten liepen immers gewoon door, terwijl de inkomsten vanwege de trage geboekte vooruitgang navenant niet stegen.

Een aandeel van duizend gulden van de bank Vlaer en Kol. (Collectie Frits Schmidt)

Uiteindelijk moest geld dat gereserveerd was voor de aanlegkosten, het werkkapitaal, aangewend worden voor het nakomen van de financiersverplichtingen. Dat had weer tot gevolg dat het tempo van de werkzaamheden afgeremd werd. De inkomsten bleven daardoor achter en daarmee geraakte de onderneming in een vicieuze cirkel. Een faillissement was dan niet meer te voorkomen.

DE ROL VAN DE BANK

De bank Vlaer & Kol zorgde daarbij nog eens voor extra problemen. Ze voerde een op eigen gewin gerichte agenda. Met allerlei trucs probeerde ze profijt van de situatie te trekken. Uiteindelijk ging zowel zijn onderneming, alsmede Van Dedem persoonlijk failliet. Ook de aandeelhouders kwamen er bekaaid af. In 1832 werden de rentebetalingen en de aflossing gestaakt. Daarmee raakten hun aandelen

in een vrije val. De koersen daalden. Nader bestudering van de in Utrecht aanwezige archiefstukken leert, dat na 1832 de aandelen tegen bodemprijzen door de bank werden opgekocht. Toen na een paar jaar er toch nog rente kon worden uitgekeerd, profiteerde Vlaer & Kol als eigenaar van de door haar tegen lage koersen opgekochte aandelen ten volle mee. De bank is dus niet tekort gekomen.

VEENBAZEN

Datzelfde kan gezegd worden van de veenbazen. Aanvankelijk waren zij 'bedrijfsleiders' van de veeneigenaren. Door hun kennis van zaken waren ze beter op de hoogte van de prijzen en werkzaamheden dan hun bazen. Soms hadden ze zelf ook veengebied in bezit. Ze wisten dat uitstekend te exploiteren. Hun financiële armslag nam daardoor toe. Steeds meer veengrond kwam in hun handen. Zelfs grond van de vroegere veeneigenaren werd door hen opgekocht. Daarmee groeiden ze uit tot de bovenlaag van de toenmalige bevolking. Van voormalige bedrijfsleiders ontwikkelden ze zich tot zelfstandige veenbazen. Omdat de oorspronkelijke veeneigenaren buiten het veengebied woonden, konden zij uitgroeien tot het nieuwe kader. Hun stijgende sociale status etaleerden ze met een veelal aan de noordkant van de vaart gebouwde villa. Gezien hun veelal bescheiden afkomst kunnen we concluderen dat voor deze groep gold dat de sociale mobiliteit in de kolonie groot was.

Zij waren de mensen die zich op de aan Willem Jan van Dedem gewijde gedenknaald het dankbare nageslacht noemden. Dat konden ze ook, want stuk voor stuk hadden ze beter geboerd dan Van Dedem zelf.

De Ommerschans in 1825. (Collectie Frits Schmidt)

MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID

Opvallend is dat naast de nieuwe veenkolonie zich nog een tweede kolonie ontwikkelde. Toen de Maatschappij van Weldadigheid op zoek was naar een nieuwe vestigingsplaats voor één van haar kolonies werd ze gewezen op de Ommerschans. Ooit aangelegd om de doorgang door het veen naar het noorden af te sluiten was de schans in de achttiende eeuw in onbruik geraakt. De Maatschappij was op zoek naar een plaats waar zij bedelaars kon onderbrengen. Aan het gebied werden bepaalde eisen gesteld. Er moest landbouw mogelijk zijn, de plaats moest afgelegen liggen, maar tegelijkertijd ook beschikken over aan- en afvoermogelijkheden. De Ommerschans leek hieraan te voldoen. Vandaar dat contact werd gelegd met Van Dedem. Willem Jan zag ogenblikkelijk kansen. Het kanaal kon mooi voorzien in het vervoer van bouw materiaal, personen en producten. Bovendien had hij nog wel wat veengebied te koop.

Na een ontmoeting tussen Van Dedem en Johannes van den Bosch, de grote voorman van de Maatschappij van Weldadigheid, werd de zaak beklonken.

Johannes van den Bosch. (Collectie Frits Schmidt)

De Maatschappij wilde in de nieuwe vestiging niet alleen bedelaars onderbrengen, maar ook kolonisten die in de andere vestigingsplaatsen hun boekje te buiten

waren gegaan. Om met de eerste groep te beginnen. Na de Franse tijd werden vele steden geplaagd door bedelende inwoners. Ze waren zonder werk geraakt en probeerden zich al bedelend in leven te houden. Door verboden uit te vaardigen probeerden de steden de bedelarij tegen te houden. De sanctie die erop stond was opsluiting. De Maatschappij van Weldadigheid bood de gemeenten aan om de bedelaars tegen een jaarlijkse vergoeding over te nemen. De Maatschappij bracht ze dan onder in de Ommerschans. Het vervoer er naar toe gebeurde over land en over water. Voor dat laatste kon men gebruik maken van de Vaart.

De tweede groep bestond uit lieden die in de vrije kolonies van de Maatschappij zich te buiten waren gegaan aan drank of diefstal. Ook lieden die niet in het gareel te houden waren, werden naar deze kolonie opgezonden. De derde groep bestond uit meisjes die ongehuwd zwanger waren geraakt.

Eenmaal in de kolonie betekende dat niet dat men eeuwig opgesloten bleef. Door goed gedrag en spaarzaamheid kon men de vrijheid herkrijgen. Een deel van die vrijgelatenen ging terug naar zijn of haar oorspronkelijke geboorteplek. Een ander deel bleef echter in de regio hangen als kolonist. Daarbij gingen de diverse gemeentebesturen niet over één nacht ijs. Wanneer men twijfel had over de instelling van de nieuwe potentiële inwoner, dan weigerde men deze op te nemen. Men was veel te bang dat de betrokkene weer in zijn oude fouten zou vervallen en dat de gemeente dan voor de kosten van de hernieuwde plaatsing in de Ommerschans zou moeten opdraaien.

De lieden die wel door de gemeenten opgenomen werden, ervoeren al snel dat ze in de bedelaarskolonie dan onvrij mochten zijn geweest, ze daar wel kleding en elke dag eten hadden gekregen. Dat was meer dan menig vrije turfgraver kon zeg-

gen. Vooral in de winter moest men met weinig genoeg nemen.

WAT WAS WILLEM JAN VAN DEDEM VOOR MAN?

Hij was een goed onderhandelaar. Dat bleek niet allen bij de opheffing van de diverse marken, maar ook Johannes van den Bosch omschreef hem zo. Maar zijn voortdurend geldgebrek maakte hem wel tot een man die je beter kon mijden. Zijn zusters gaven wel eens niet thuis als hij zich weer eens had laten aandienen. Ze wisten wel dat het dan weer om gebedel om geld zou gaan. Geld dat als men het hem gaf nooit meer terugzag. Als één van de zusters overlijdt, laat ze flink wat na aan zijn kinderen, maar wel onder het beding dat ze het onroerend goed niet mochten verkopen. Pa kon op die manier niet aan haar nalatenschap komen. Ook de verstandhouding met zijn eigen kin-

Coenraad van Dedem. (Collectie Frits Schmidt)

deren liet te wensen over. Zoon Coenraad moest niets van zijn kanaalplannen hebben. De dochters hebben ervaren dat ze

door de geldnood van hun vader moeilijk aan de man konden komen. Een bruidsschat zat er niet in.

De verstandhouding met zijn broer Godert was niet echt hartelijk. Uit het weinige beschikbare briefverkeer blijkt maar weinig genegenheid. Omgekeerd was Godert wel toeschietelijker. Hij toonde zich bezorgd toen Willem Jan ziek was. Overigens had Godert in die zin zijn karakter ook mee. Waar Willem Jan zich hard kon opstellen toonde Godert zachtheid.

Zijn grote opponent Sonsbeeck verzuchtte wel eens dat hij het moest opnemen tegen iemand die tijdens zijn leven al op handen werd gedragen, maar die volgens Sonsbeeck ook zijn onaangename trekjes had. Daar werd echter niet over gesproken.

HENK BARTELD'S

DE BOERDERIJ MULDERIJ 10 (AANVULLING)

In het artikel "Deze stee was echt mijn plekje" van Marry Brand-Doosje in d'Avereester Kroniek van maart 2011, wordt meegedeeld dat Roelof Mulder de stamvader is van de Mulderij.

Door onderzoek naar de in gemeld artikel voorkomende familie Takken, kwam ik gegevens tegen, waardoor ik de familie Mulder (zowel in mannelijke- als vrouwelijke lijn) nog wat verder in de tijd kan terugbrengen. Werner ten Kate stelde ook gegevens beschikbaar, waardoor nog verder in de tijd kon worden terug gegaan.

Op 14 mei 1786 wordt te Avereest het huwelijk geproclameerd van Roelof Willems en Grietjen Jans met de vermelding: j.m. van den Westerhuis en j.d. uit de Mulderie; beide van de Avereest. Na zijn huwelijk heeft Roelof de naam van Mulder aangenomen. Hij werd geboren te Westerhuis op 20 april 1751 en overleed in de Veldhoek (toen

Ambt-Ommen) op 13 juni 1824. Grietjen werd geboren in de Velthoek en overleed daar op 19 november 1812.

VROUWELIJKE LIJN:

Grietjen werd (als Greetjen Jans) gedoopt te Avereest op 10 januari 1762. Vermeld wordt dat zij een dochter is van Jan Alberts

TOT SLOT

Zie hier een kleine bloemlezing. En dan hebben we over zijn politieke aspiraties en zijn juridische gevechten nog niet gesproken. Ook de enorme welvaart die hij het gebied heeft bezorgd en zijn rol als ondernemer en landgoedeigenaar zijn nog onbesproken. In het boek komen de onderwerpen uitgebreid aan de orde.

Wel duidelijk blijkt uit voorgaande dat Willem Jan van Dedem hartstochtelijk door de Faam is omhelsd, maar verstoten is door vrouwe Fortuin. En dat is dan ook de titel van het boek: *Omarmd door Faam, verguisd door Fortuin*.

Boerderij Mulderij 10. (Collectie HVA)

in de Velthoek en Greetjen Geuchijs. Dit echtpaar kreeg nog twee kinderen (dan in de Mulderije): Hillechien (volgt) en Roelof, geboren op 25 september 1794.

Het huwelijk van haar ouders Jan Alberts en Greetjen Geuchies werd geproclameerd te Avereest op 15 februari 1761 met de vermelding: jm en jd beide van Overreest.

Ik vond te Avereest de doop van nog twee kinderen van Jan en Greetjen: Jentjen Muller op 25 augustus 1765 en Albert Muller op 10 december 1769. Beide met de vermelding in de Velthoek.

Jan Alberts werd geboren ca. 1733 uit het huwelijk van Albert Alberts Mulder en Grietje Jans en overleed na 1786 (in dat jaar wordt hij – in een overeenkomst met zijn dochter en genoemde schoonzoon - als mulder te Avereest vermeld).

Dan volgen 3 generaties met ook de voor-naam Albert.

Albert Alberts Mulder werd geboren ca. 1700 uit het huwelijk van Albert Alberts Mulder en Wubbigje Hendriks. Hij overleed na 1748. Hij huwde ca. 1730 met Grietje (Grietien) Jans.

Albert Alberts Mulder werd geboren ca.

1670 uit het huwelijk van Albert Alberts Mulder en NN. Hij huwde met Wijbbegjen Henrix. Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren.

Albert Alberts, geboren in 1634 en waarschijnlijk de laatste molenaar op Den Kaat en wel tot 1673 toen deze molen verbrandde. Hij woonde daarna in het Arriërveld.

VELDHOEK/VELTHOEK

De Veldhoek is het noordelijk deel van de marke Arriën dat tegen de Reest aanligt. Het omvatte de buurtschappen De Mulderij, Krok, Vogelzang en Spijker. Het komt tegenwoordig overeen met de straat "Mulderij". We kunnen aannemen dat de hiervoor genoemde personen in de boerderij Mulderij in de Veldhoek woonden.

MANNELIJKE LIJN:

Roelof Mulder is een zoon van Willem Egberts (ten Cate) en Grietje Jans Westerhuis. Doordat Willem zich na zijn huwelijk op den Westerhuis vestigde, nam hij als naam Westerhuis aan. De boerderij is thans genummerd Den Westerhuis 1.

Vader Willem Egberts ten Cate werd ca.

1696 geboren uit het huwelijk van Egbert Hendriks Pijpere (Pieperij) en Swaantje (Swaantien) Roelofs ten Cate. Evenals zoon Willem nam vader Egbert na diens huwelijk ook de naam van zijn nieuwe woonplaats aan: Ten Cate.

In mannelijke lijn stamt de familie Mulder dus uit de familie Pijpere (Pieperij), uit de gelijknamige buurtschap met die naam onder de gemeente Zuidwolde.

In het artikel "Spoorzoeken naar voorouders" van H. Zanting in Gens Nostra van februari 1994 worden vervolgens nog als voorouders Pijpe(n)re vermeld:

- I. Hendrik Clasens, geboren ca. 1640, overleden voor 6 mei 1702;
- II. Claas Hendriks ten Pijpenre, geboren ca. 1612, overleden voor 16 mei 1665;
- III. Hendrick ten Pijpere, overleden voor 9 oktober 1637.

In eerstgemeld artikel wordt een vermoedelijke geboorteplaats en –datum van Hillegje Roelofs Mulder genoemd. Ik vond dat zij werd geboren te Avereest op 1 december 1791 en daarna te Avereest is gedoopt (als Hillechien) op 4 december 1791. Als doopheffer fungeerde Beertien van de Westerhuizen (een tante van vaderszijde).

Vermeld wordt dat Jan Andries Takken op 12 november 1791 is geboren. Dat moet 18 december 1791 zijn.

BRONNEN:

Sites: Webring Reestdal, Alledrenten, Bonnama en diverse andere genealogische sites.

Het Erve en Goed Ten Kate te Avereest met zijne bewoners van de 15-eeuw tot op deze tijd, door W. ten Kate te Kampen (1919); Werner ten Kate: Kwartierstaat van Hillegje Roelofs Mulder (niet gepubliceerd).

EEN EEUW GELEDEN

Uit de "Dedemsvaartsche Courant" van het vierde kwartaal 1919

OCTOBER:

- Door milde bijdragen daartoe in staat gesteld, mocht de Vereniging "Dorcas" van den Prot. Bond alhier de voldoening smaken den vorigen winter in dezen duren tijd aan haar ouden van dagen en door ziekte veroorzaakt behoeftige gezinnen onderstaande goederen uit te delen

met vriendelijken dank van allen aan de gevers en geefsters:

2 paar wollen kousen, 14 manshemden, 22 vrouwenhemden, 6 lakens, 3 vrouwenborstrokken, 6 vrouwenbroeken, 3 mansbroeken, 1 kinderborstrok, 10 kinderbroeken, 5 bever rokken, 1 schort, 2 kussenslopen en 3

onderpakken (bevers). Namens de Vereniging, Mej. B. Hakkert-Walstra Presd. En W. v.d. Vegt, Secret.-Penningm.esse.

Voor direct gevraagd een zeer net werkend
Kleermakersknecht,
Colbér Costuum kunnende maken, **slink loon.** Extern, bij J. H. JASPERS, Dames- en Heerenkleermakerij, Langewijk, Hoek Kalkwijk. Dedemsvaart.

- De Maandagavond op het gemeentehuis gehouden bespreking tusschen Burgemeester en Wethouders dezer gemeente en de melkslijters heeft tot resultaat gehad, dat de melkprijs voor deze gemeente is vastgesteld op 18 ct. per L. afgehaald van de boerderij en 19 ct. Per L. aan huis bezorgd. In Meppel zijn de melkslijters wat royaler geweest. Daar blijft de prijs 16 ct. per liter.

Ondergeteekende, de bediening gekregen hebbende van het door de Begraafenisvereniging te leveren **volgrijtuigen**, houdt zich beleeft aanbevelen voor de levering van **meer benoodigde volgrijtuigen** bij eventuele begrafenis.
Bijbestellingen kunnen geschieden door den bode, den heer J. VEL-
STRA.
F. Oegema, Nieuwewijk.

- Naar wij vernemen zal Dankdag 5 November in de Geref. Kerk alhier het feit herdacht worden dat de gemeente 25 jaar geleden tot openbaring kwam.
De h.h. predikanten ds. Lambers en dr. Impeta zijn uitgenoodigd de herdenkingsavond bij te wonen, alsmede allen die eenigerlei betrekking in den Kerkeraad bekleed hebben.

NOVEMBER:

- Bij Kon. Besluit is

benoemd tot burgemeester dezer gemeente de heer Dotinga, thans chef ter secretarie te Amersfoort.

Het loopt storm!!
om onze
Zoutdrop, Katjesdrop, Heest-
tabletten, Anga-Bonbons,
ENZ. ENZ. ENZ.
Gren wonder! Men koopt natu-
rlijk diët, waar de prijs het laagst
en de kwaliteit het beste is.
H. G. Tromp
„Het Witte Kruis”.

- Onze vroegere plaatsgenoot de heer J.A.J. Rijkers, onlangs te Haarlem geslaagd voor de akte Gymnastiek en te Rotterdam voor 't Getuigschrift als leider van lichaams oefeningen, is thans benoemd tot onderwijzer aan de R.-K. Jongensschool te Dordrecht.

Ongekende hoge prijzen
betaald ondergeteekende
voor alle soorten **HUDEN en**
VELLEN.
B. van GELDER,
Huidenhandel, Dedemsvaart a/d Pol.

- Nu er wederom langs onze straten sneeuw ligt willen wij toch even aan de straatjeugd verzoeken zich met het sneeuwballen gooien wat te beperken. Wij bedoelen daarmee volstrekt niet dat ze thuis moeten blijven en echte Jan Salies zouden worden maar het gooien

met vuile sneeuw vermengd met zand of met steenen of het gooien van oudere, soms gebrekkige menschen, al welke practijken ten zeerste af te keuren zijn.

Het beste en goedkoopste adres
voor
Grutten-, Zuiver Boekenweiden
en Weidenmeel, alsmede alle
andere Kruidenierswaren is
Wed. Holtrust,
SLUIS 7, DEDEMSVAART.
Alles zonder bon ver-
krijgbaar.

- DEDEMSVAART. Op de Woensdagavond gehouden vergadering is besloten de Timmerliedenpatroonsvereniging, die, hoewel in naam nog bestaande, vrijwel levenloos was, weder nieuw leven in te blazen. Tot bestuursleden werden gekozen de hh. G. van Goor, P. Naarding en A. Tibben Gz., die de functies onderling zullen verdeelen. Het aantal leden bedraagt ongeveer 15.

**De Wasch- en Strijkin-
richting van**
W. Hulleman
maakt bekend dat er
in de
Kerstweek
niet gewassen wordt

- Donderdag heeft de heer M. Dotinga, benoemd burgemeester alhier een bezoek gebracht en ten gemeentehuize kennis gemaakt met de hh. wethouders. Naar wij vernemen zal de heer D. waarschijnlijk 27 Nov. a.s. alhier worden geïnstalleerd.

DECEMBER:

- In een de vorige week in 't café Centraal aan de Markt alhier gehouden vergadering is opgericht een afdeling van den R.-K. bloembollen-, tuin- en landarbeidersbond, waarvan het hoofdbestuur is gevestigd te Schoten bij Haarlem. Het ledental bedraagt reeds 50. Als bestuursleden zijn gekozen de hh. N. Jonker, Voorzitter, J. Jonker, Secretaris en B.B. Bontjer, penningmeester.

Het Groene Kruis

te Dedemsvaart
zal openen een **CURSUS** voor
Ziekenverpleging in het Huisgezin,
aanvangende **Donderdag 4**
December a.s., duur ongeveer
10 weken.
De cursus zal worden gehouden
Donderdagnamiddags van half 4
tot half 6 op nader te bepalen
plaats.
De kosten bedragen f 2.50 per
persoon.
Aangifte **ten spoedigste** bij
een der ondergeteekenden.
Namens het Bestuur
G. VAN ASSELT, Voorzitter.
A. MINKE, Secretaris.

- Daar ons nog telkens inlichtingen worden gevraagd, deelen we nog eens mede, dat zij, die nog geen 65 jaar oud zijn en niet in loondienst, en zich vrijwillige willen verzekeren tegen 39 cen per week, om op 65 jarigen leeftijd f 3,- pensioen te krijgen, een formulier moeten aanvragen ten kantore van den Voorzitter van den Raad van Arbeid te Zwolle. Na invulling en ondertekening moet dat formulier weer aan dat kantoor worden teruggezonden.

ST.-NICOLAAS

Dagelijks verkrijgbaar
Sint-Nicolaas, - Taai Taai,
Chocoladeletters en figuren,
Borstplaat, Gevulde St.-Nicolaas,
Boterletters en letterbanket.
Bestelling voor boterletters
lieft zoo spoedig mogelijk.
Aanbevelend,
J. KOSTER, SLUIS V.

- BALKBRUG. Een ernstig geval van mishandeling heeft hier plaats gehad. In den nacht van Donderdag op Vrijdag waren de 18-jarige boerenknecht Roelf Cornelio en de 16-jarige boerenknecht Jannes de Lange samen uit stroopen geweest. Bij het huiswaarts gaan kreeg C.

onverwacht een schot in den rug, waardoor hij nederviel. C. dreigde de politie te roepen, waarop de L. hem met de kolf van zijn geweer op het hoofd sloeg en daarna huiswaarts ging, zonder zich om zijn slachtoffer te bekommeren. Op zijn noodgeroep werd C. kort daarna in levensgevaarlijken toestand gevonden en nog dienzelfden nacht per wagen naar Zwolle gebracht. De dader werd mede denzelfden nacht nog van zijn bed gehaald en Zaterdag gevankelijk naar Zwolle overgebracht.

Landbouw- Hoef- Huis en Kachelsmederij.

Alle mogelijke reparatiën aan
Landbouwmachines.
Autogene lasch- en snijrichting.
Bijzonder bevelen wij aan onze
ploegen en autogene gelaaschte buis-
eggen licht en sterk.
Aanbevelend,
G. H. Bontius. H. Meerman.

SAMENSTELLING,
JANNY SLOT-KELDER,
GERRIT SLOT

COLOFON

SAMENSTELLING BESTUUR

VOORZITTER	Barend Rooseboom
SECRETARIS	Janny Slot-Kelder
PENNINGMEESTER	Jan Kamphuis
LID	Rien Moes
LID	Gert Tempelman
LID	Fedde Zijlstra

SECRETARIAAT

JANNY SLOT-KELDER
T. 0523 615059
De Aak 58, 7701 LB Dedemsvaart
info@hvavereest.nl
www.hvavereest.nl
Historische database via de website
van de HVA

BANKRELATIE

RABOBANK VAART EN VECHTSTREEK
IBAN NL28 RABO 0312904770
BIC RABONL2U
Bankcode 3249
Creditor ID NL 40ZZZ400614490000
Betaling per cheque is niet mogelijk.

LIDMAATSCHAP

Wordt automatisch verlengd voor een jaar,
tenzij twee maanden voor het einde van het
kalenderjaar schriftelijk wordt opgezegd.

automatische incasso	€ 20,00 per jaar
acceptgiro	€ 22,50 per jaar
in het buitenland	€ 30,00 per jaar
donaties vanaf	€ 25,00 per jaar

(Onder voorbehoud goedkeuring ledenvergadering)

Losse nummers boekje € 6,00

REDACTIE

Janny Slot-Kelder
Joop Moes
Bert Linde

REDACTIE-ADRES

De Aak 58
7701 LB Dedemsvaart
Tel. 0523 - 615059

OUDHEIDKAMER

adres Oude Zuidwolderstraat 13
7701 AZ Dedemsvaart
T. 0523 615810

OPEN 20/4 - 31/10

dinsdag	14.00-17.00 uur
woensdag	14.00-17.00 uur
donderdag	14.00-17.00 uur
zaterdag	14.00-17.00 uur
zondag	14.00-17.00 uur

TOEGANG

VOOR LEDEN, DONATEURS EN
INWONENDE KINDEREN VAN
leden tot 16 jaar gratis
volwassenen € 5,00
kinderen (6 t/m 15 jr.) € 2,00
groepen (vanaf 15 pers.) Op aanvraag
Groepsbezoek na afspraak.

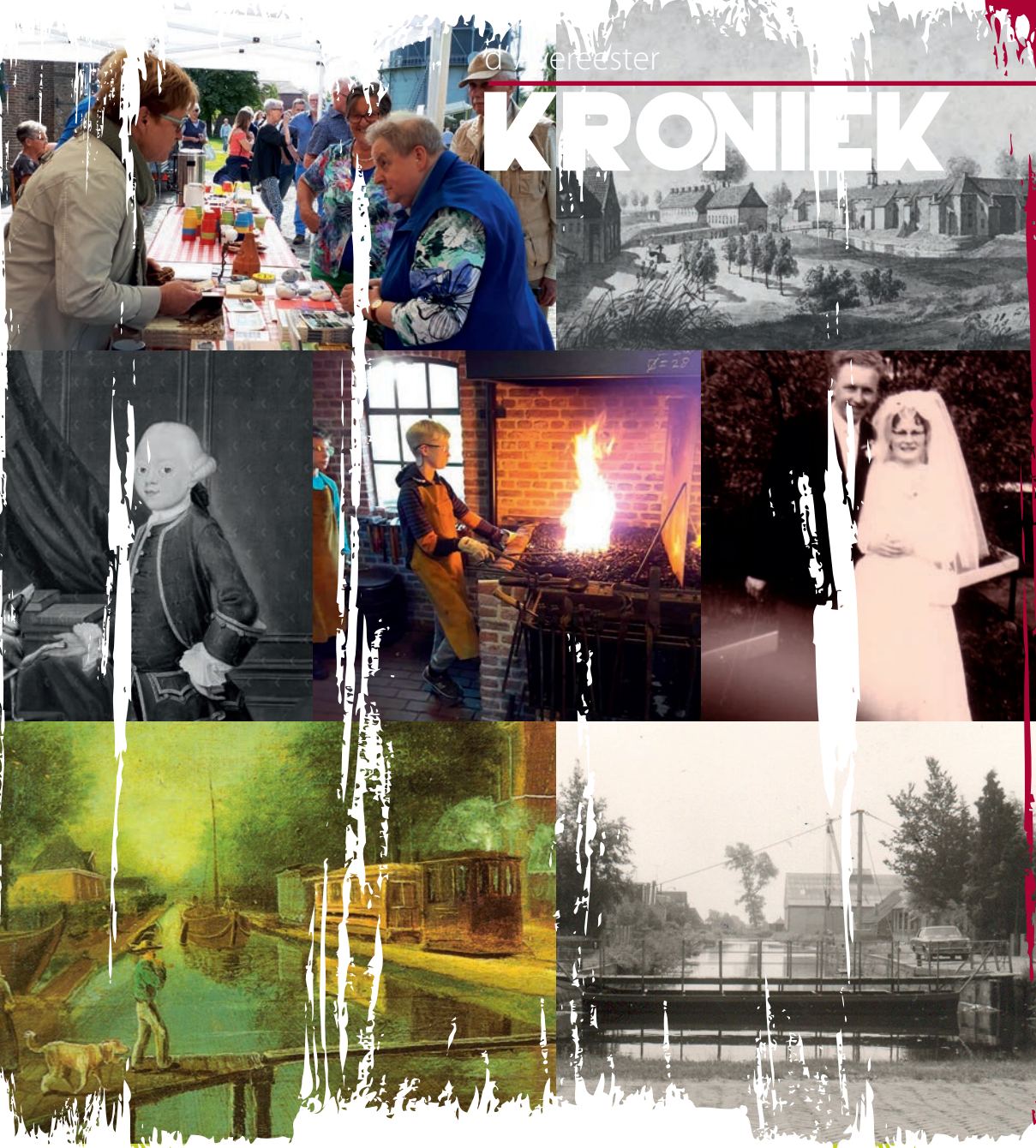
DRUK/VOORBEREIDING

Halte2 creatieve communicatie
T. 0523 820 246
Hoofdvaart 64b, 7701 JN Dedemsvaart
www.halte2.nl

VRIJWILLIGERS EN
BESTUURSLEDEN VAN DE
HVA WENSEN ALLEN
**FIJNE
FEESTDAGEN
EN EEN GEZOND
EN GELUKKIG
2020**

de Vereester

KRONIEK

STREEKMUSEUM "DE KALKOVENS"

Oude Zuidwolderstraat 13
7701 AZ Dedemsvaart
T. 0523 615 810